

Дневникът

стенографски)

на

XIV-то обикновено Народно събрание.

Втора редовна сесия.

LVII заседание, събота, 16 януарий 1910 г.

(Открито отъ председателя г. Х. Славейковъ, въ 3 ч. 15 м. слѣдъ пладне)

Прѣдседателъ: (Звъни) Засѣданието се отваря.

Има разписани въ присѣдствената книга 166 души народни прѣдставители, тъй щото има необходимото болшинство за да се смята засѣданието законно.

(Отъ 198 народни прѣдставители отсъствуватъ 32, а именно: г. г. Н. Андрѣевъ, Н. Благоевъ, Я. Божиловъ, Н. Вельовъ, П. Гачевъ, Н. Георгиевъ, Г. Господиновъ, С. Грудовъ, Й. Гунчевъ, П. Димитровъ, В. Димчевъ, В. Друмевъ, Н. Дѣйковъ, П. Ивановъ, А. Каназирски, Н. Кжневъ, И. Паликрушевъ, Д. Палазовъ, Н. Пеневъ, Д-ръ С. Поповъ, С. Пранджовъ, Г. Радойковъ, И. Реджебовъ, С. Родевъ, С. Рожевъ, И. Самарджиевъ, Д-ръ Х. Танчевъ, И. Терзиевъ, П. Тодоровъ, И. Н. Топаловъ, Х. Тричковъ и Е. Христовъ)

Съобщавамъ на г. г. народнитѣ прѣдставители, че сж постѣпили двѣ запитвания отъ г. Шиварова къмъ г. министра на общественитѣ сгради: едното относително това, че на 31 декември м. г. началникътъ на трена по паралелната линия Нова-Загора—Чирпанъ, вмѣсто да спре трена, който отивалъ за Чирпанъ, на спирката Джамбазито, дѣто е имало да слѣзатъ много пасажери: мъже и жени съ дребни дѣца, спира го на гара Михайлово. Пита: коя е била причината, дѣто не е спрѣлъ тренътъ на оказаната спирка и какво е направилъ съ прѣдметния началникъ на трена или мисли да направи?

Второто запитване е по отношение мѣстото на постройката на станцията при гара Каялий.

И двѣтѣ запитвания ще се съобщятъ на г. министъ, за да отговори.

Постѣпила е молба отъ плѣвенския народенъ прѣдставителъ г. П. Гачевъ, съ която иска да му се разрѣши 15-дневенъ отпускъ, по причина на болестъ. Приложилъ е медицинско свидѣтелство, отъ което се вижда, че има такава нужда. Моля ония г. г. народни прѣдставители, които сж съгласни да се даде исканиятъ отпускъ на г. Гачева, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Има тъй сжщо молба и отъ пещерския народенъ прѣдставителъ г. И. Кюсеиановъ, съ която иска 6-дневенъ отпускъ по болезнени причини: падналъ, изкълчилъ си ржката и докторътъ му прѣдписалъ да се цѣри нѣкой и другъ день. Моля ония г. г. народни прѣдставители, които сж съгласни да му се даде исканиятъ отпускъ, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Пристапваме къмъ дневния редъ — продължение второто четене на законопроекта за запазване, измѣрване и използване на селскитѣ и градскитѣ мери.

Има думата г. Недѣлчо Георгиевъ.

А. Стамболийски: Нѣма министритѣ, г. прѣдседателю. Безъ министритѣ не можемъ да работимъ.

Недѣлчо Георгиевъ: Нѣма и докладчика.

Прѣдседателъ: Докладчикътъ е докладвалъ, свършилъ е своята работа, г. Недѣлчо Георгиевъ.

(Влизатъ г. г. министритѣ на търговията и земледѣлието и на народното просвѣщение)

Имате думата, г. Недѣлчо Георгиевъ.

Недѣлчо Георгиевъ: Имамъ думата, но, споредъ снощното рѣшение, комисията трѣбваше да направи измѣнение въ редакцията на чл. 4. Нека по-напрѣдъ се докладва тая редакция, че тогава да видимъ, има ли нужда да се говори или нѣма.

Министъръ А. Лячевъ: Г. докладчикътъ ще разкаже въпроса.

Прѣдседателъ: Има думата г. докладчикътъ.

Докладчикъ В. Александровъ: Г. г. народни прѣдставители! Комисията като взе прѣдъ видъ, че цѣльта на закона е да се турятъ граници на меритѣ, въ каквото положение се намиратъ тѣ сега, измѣни члена тъй: „Най-много до 2 мѣсеца отъ вржчането прѣписъ отъ протоколитѣ, недоволнитѣ отъ разграничението на разграничителната комисия могатъ, за установяване на истинскитѣ граници на мерата, която е била налице до 1 януарий 1903 г., да се отнесатъ до надлежния мирови сѣдия, като първа инстанция.“ 1903 г. е турена, защото тогава ставаше новото измѣрване, именно отъ това измѣрване насамъ.

Къмъ този членъ комисията прибави нова алинея: (Чете) „Общината, обаче, си запазва правото да води дѣла на общо основание противъ онѣзи лица, които сж засвоили частъ отъ мерата и до 1 януарий 1903 г.“

Това е прѣдложениятъ членъ отъ комисията.

Прѣдседателъ: Г. Недѣлчо Георгиевъ има думата.

Недѣлчо Георгиевъ: Азъ съмъ напълно съгласенъ съ редакцията, която комисията е приела и която г. докладчикътъ прочете. Отказвамъ се да говоря по-нататъкъ.

Прѣдседателъ: Има думата г. Никола Дяковичъ.

Б. Токевъ: Нѣма го.

Прѣдседателъ: Има думата г. Александъръ Христовъ.

Обаждатъ се: Нѣма го.

Прѣдседателъ: Има думата г. Вълчо Георгиевъ.

В. Георгиевъ: Г. г. народни прѣдставители! Азъ вѣрвамъ, че съ рѣшението, което комисията е взела, ще възникнатъ пакъ много процеси. Ние, ако искаме да ги избѣгнемъ и да не дадемъ поводъ на населението да се оплаква и да отива било при адвокати, било по сѣдилища, най-хубаво и най-справедливо бѣше, щото да се турятъ границитъ на мерата тѣй, както се намиратъ тѣ въ днешното си положение. Азъ вѣрвамъ, че на много мѣста, когато се правятъ границитъ на меритъ, ще влѣзатъ въ меритъ нѣкои части, които ще останатъ навънъ отъ разработенитъ земи, а пъкъ на много други мѣста отъ мерата могатъ да останатъ части, като ниви, които общината ще продаде на частнитъ лица, къмъ нивитъ на които тѣзи части спадатъ. И ако народното прѣдставителство желае да не се харчатъ отъ страна на населението излишни суми, съ които тѣ могатъ да си купятъ други работи за уреждане на тѣхното земледѣлие, азъ вѣрвамъ, че ако се размисли строго, народното прѣдставителство ще вземе рѣшение въ смисълъ да не се повдигатъ никакви процеси било отъ страна на населението, било отъ страна на държавата, било отъ страна на общинитъ. И като искаме да запазимъ населението отъ такива вълнения, които ще иматъ за послѣдствие разходването, пражосването напразно пари, азъ моля да се приеме, щото границитъ на меритъ да се опрѣдѣлятъ споредъ днешното тѣхно положение.

Прѣдседателъ: Има думата г. Душковъ.

Б. Токевъ: Нѣма го.

Прѣдседателъ: Има думата г. Добри Митовъ.

Т. Константиновъ: Нѣма го.

Прѣдседателъ: Има думата г. Копринаровъ.

Г. Копринаровъ: (Отъ трибуната) Г. г. народни прѣдставители! Споредъ законопроекта, който е прѣдставенъ, и до колкото съмъ могълъ отъ текста, който ни бѣше прѣдставенъ отъ г. министра на търговията и земледѣлието, да извадя заключение, заключавамъ, че тоя законопроектъ е билъ направенъ не само да може да се ограничи разработването на меритъ, но още и да се възстановятъ всички ония заграбени мери, които възбудиха негодуванието на хората и които искатъ да може да се възвърнатъ меритъ отъ тѣзи, които сж били компии на меритъ и сж ги заграбили. Че дѣйствително това е било само така, личи отъ самия текстъ на чл. 4, който разглеждаме и тѣй, както той е билъ прѣдставенъ отъ г. министра. Тамъ никакъвъ срокъ не е билъ даденъ на комисията, която ще отиде да опрѣдѣли, кое е било мера и кое не е било мера. Комисията излиза на самото мѣсто

и по свое усмотрѣние опрѣдѣля извѣстно мѣсто за мера и туря врѣменни знаци; недоволнитъ сж длѣжни да се отнесатъ къмъ сѣдилищата. Когато идемъ да приложимъ тѣй текста, както ни го е прѣдставилъ на врѣмето си г. министърътъ на търговията и земледѣлието, какво ще стане? Ще се яви комисията на самото мѣсто и ще започне да опрѣдѣля това, което тя смѣта, че е мера. И понеже законопроектътъ е направенъ, за да се охрани мерата, и понеже самитъ комисари ще знаятъ, че ей вчера, прѣди день, два, три, четири това бѣше мера, естествено е, че ще навлѣзатъ и вжтрѣ въ нивата на този човѣкъ, който е заграбилъ часть отъ мерата, и по този начинъ ще турятъ врѣменни знаци. Ако комисията можеше, споредъ текста на чл. 4 отъ законопроекта, да влѣзе тамъ, дѣто вчера е било мера, а днесъ е нива, естествено е, че тя можеше да влѣзе и малко по-рано, прѣди 1—2—3 години; съ други думи, комисията се оставяше напълно свободна, додѣ тя ще влиза въ частнитъ имоти и кое тя ще счита за мера и ще го опрѣдѣля и ще му туря врѣменни знаци и кое не ще счита за мера. Това се разбираше напълно отъ самия текстъ на чл. 4 — никакви ограничения нѣмаше въ това отношение. То бѣше, г. г. народни прѣдставители, и справедливото. Азъ съмъ избранъ отъ една околия, въ която меритъ, може да се каже, сж най-много разграбани. Вие ще видите села, които сж били притежатели на голѣми мери и днесъ да нѣматъ мери.

А. Стамболийски: Че и самиятъ градъ даже.

Г. Копринаровъ: Градътъ, който тоже е ималъ пространства мери, днесъ виждаме да намаляватъ и намаляватъ. Има хора, които сж давали скѣпо и скѣпо, за да купятъ една нива, която се състои отъ единъ увратъ, стига тя да е съсѣдна съ мера; купили сж това мѣсто отъ единъ увратъ, а днесъ, вмѣсто единъ увратъ, иматъ десетки уврати. Има даже хора въ Пазарджикъ, които безъ да иматъ бразда земя, отиватъ и разораватъ мерата и днесъ иматъ по 20—30 декара земя, земя много цѣнна. Селата Калугерово и Кара-мусалъ сж дали заявление до г. министра на търговията и земледѣлието и до тоя на вжтрѣшнитъ работи и сж ги питали: какъ тѣ могатъ да ограничатъ своята мера. Нѣкога имъ сж давали съвѣти да водятъ процеси. Това е невъзможно. Защо? Затуй, защото общината ще трѣбва да води десетки процеси, а общината не само не е добра стопанка, по е и недобра нагледница, за да може да наглежда своитъ процеси. Опитаха се и въ Пазарджикъ, градската община направи това нѣщо, обаче оказа се, че ще трѣбва да води процеси за декаръ, за два, за три — повече отъ 500 процеси. А положението какво е? Една община, която ще трѣбва да води тѣзи процеси, най-малко трѣбва да има единъ отдѣленъ адвокатъ, да плаща мита и берин; послѣ този адвокатъ трѣбва да се грижи; кои свидѣтели ще могатъ да установятъ, че това мѣсто е било мера, а никога — трѣбва да признаемъ — адвокатътъ като адвокатъ не може да изгълни тази работа, ако нѣма лице, което е заинтересувано непосредствено. Азъ съмъ адвокатъ и зная това; когато дойде нѣкой човѣкъ да ме пита за нѣщо, азъ го питамъ: „Имашъ ли свидѣтели? Иди ги намѣри.“ Когато пыкъ при мене дойде иметътъ и азъ му кажа да намѣри свидѣтели, той ми каже: „Не мога да ги намѣря; ще натоваря моитъ органи“, а тѣ, може би, сж хора, които се поддаватъ и не знаятъ. Слѣдователно, когато ще правимъ извѣстно законоположение, въ желанието си да откриемъ самата истина, да се установи, кое е мера и кое не е мера, трѣбва да направимъ такова законоположение, че като задѣлимъ едната страна да води процесъ, да бѣде тази страна, която най-лесно може да прѣдстави своитъ доказателства, че това дѣйствително е било мера или пъкъ че е нейнъ имотъ. Ако това е

така, естествено и логично е, че трябва да направимъ такова законоположение, което да направи, щото не общината да се грижи за доказателствата, че дѣйствително това е било мера, а да се грижи за това, онова лице именно, на което имотътъ е билъ взетъ отъ комисията, смѣтайки го мера, и което мисли, че имотътъ не е мера; то да води процесъ противъ общината, защото то най-лесно може да докаже, да-ли има имота отъ дѣди или прѣдѣди, да-ли го е купилъ, и въобще начина, по който е придобилъ този имотъ. Физическото лице може по-добре да знае, отъ какъдъ има тоя имотъ, отколкото юридическото лице — общината.

Като е изхождало по всѣка вѣроятност, отъ тѣзи съображения, отъ които изхождамъ и азъ, министерството е установило въ първоначалния текстъ на законопроекта, който ни бѣше представенъ: (Чете) „Най-много слѣдъ единъ мѣсецъ отъ врѣщането на протоколитъ, недоволнитъ отъ рѣшението на разграничителната комисия могатъ да обжалватъ тия рѣшения прѣдъ мѣстния окръженъ съдъ“ и т. н., защото то е считало, че могатъ да се намѣрятъ хора недоволни. А кои ще бждатъ тѣзи недоволни? Именно, тѣзи частни стопани, имотитъ на които разграничителнитъ комисии сж признали, че сж мера; тѣ ще се отнесатъ до съдилището. Сжщата смисълъ е имала комисията, която е разглеждала този проектъ въ комисията, като е приела, че най-много слѣдъ 2 мѣсеца отъ врѣщането на протоколитъ недоволнитъ отъ рѣшението на разграничителната комисия могатъ да обжалватъ тия рѣшения прѣдъ съда. Пакъ има недоволни. А кои ще бждатъ тѣзи недоволни? Естествено е, че тѣ ще бждатъ всички тия стопани, които граничатъ съ мерата и имотътъ на които — цѣлятъ или частъ отъ него — въ даденъ моментъ, когато комисията е отишла да опрѣдѣля границата на мерата, е намѣренъ отъ послѣдната, че е мера; тѣ сж вече недоволни, тѣ сж длъжни да се отнесатъ къмъ съда. Рѣшението на министерството и на комисията — безъ ограничение на никакъвъ срокъ — споредъ моето разбиране, е било право. Защо е било право? Защото, казахъ още одевѣ, ние трѣбва да направимъ такова законоположение, което да повърне владѣнието на общината, та общината да не се явява въ качеството на ищецъ, защото тя, благодарение на това, че е юридическо лице, не може да се добие съ доказателства, отъ които да се види, че е стопанинъ, тогава, когато частното лице, благодарение на това, че то всѣки денъ се намира на своята пива, то я оре, то я сѣе, и това го засѣга непосредствено, може всѣкога да намѣри свидетели, съ които да установи давностното си владѣние. Азъ, ако съмъ владѣтель повече отъ 20 години на единъ имотъ, безъ никакво основание и титули, мога да намѣря хора, които да установятъ това нѣщо; обаче общината не може да намѣри свидетели, съ които да установи, че именно дотукъ е било общинска мера, отъ която мера сж се ползували отъ незапомнени врѣмена граждани или селяни. Като е това така, естествено, нанитъ законоположения трѣбва да бждатъ практически, а практичността изисква винаги да се повърне владѣнието на общината. Именно въ тази смисълъ и Министерството на търговията и земледѣлието, и комисията сж намѣрили, че може да има хора недоволни, но тия недоволни никога не могатъ да бждатъ общинитъ; общината не може да бжде недоволна, защото се прѣдполага, че тази комисия, която ще опрѣдѣля границитъ на мерата, понеже нейното назначение е да опрѣдѣли, да-ли този имотъ е мера, е знаела, кое е мера. И ние виждаме, г. г. народни прѣдставители, че въ чл. 3 се опрѣдѣля и една комисия въ единъ съставъ, много по-голямъ, отколкото бѣше въ проекта. Защо? Защото ней се възлага тежката и при това трудната задача — справедливо да разрѣши, кое е било мера и кое не е; съ други думи,

когато ще повърне владѣнието на общината за имоти, които се зоватъ мера, да бжде справедлива и права. Затова ние виждаме тази комисия да се опрѣдѣля по особенъ начинъ. Нѣщо повече: вчера вие сте рѣшили, че тази комисия полага клетва. Защо е била тази клетва? Затуй, защото на тѣзи комисари се възлага особена мисия — да могатъ правилно, съ чиста съвѣсть да опрѣдѣлятъ, кое е било мера и кое не е.

Сега, г. г. народни прѣдставители, комисията прѣдставя едно трето рѣшение. Рѣшението, тѣй както азъ го взехъ отъ г. докладчика, бѣше въ друга смисълъ; въ него се казваше: „Най-много въ 2 мѣсеца отъ врѣщането на прѣписитъ отъ протоколитъ недоволнитъ отъ разграничителната комисия могатъ, за установяването на истинскитъ граници на мерата, която е била на лице до 1 януарий 1910 г., и т. н. — туй ми каза г. докладчикътъ и тѣй си го прѣписахъ. Но ей-сега, прѣди малко, той чете: „която мера е била на лице до 1 януарий 1903 г.“. Питамъ се азъ, защо да бжде до 1 януарий 1910 г. Искаме, слѣдователно, да узаконимъ заграбванията на всички грабители на общински имоти до 1 януарий 1910 г. Сега пъкъ г. докладчикътъ каза до 1 януарий 1903 г. Защо да бжде до 1 януарий 1903 г.? Казва се, защото тогава било станало измѣрване на земитъ. Но нема онова измѣрване е актъ, който може да узакони беззаконнитъ дѣйствия на този, който до 1902 г. е завладѣлъ мера?

Министъръ Д-ръ Т. Кръстевъ: Не се узаконява.

Г. Копринаровъ: Ще дойда и на втората алинея, защото тя е една голѣма нула — моето дълбоко убѣждение е това, и ще ви кажа защо. — Та, питамъ се азъ, защо да туримъ този срокъ, 1 януарий 1903 г.? Затуй ли, защото тогава станало нѣкакво измѣрване, което не може да има абсолютно никакво значение, освѣнъ да се види, колко декара земя има въ България, за да се разхвърли правилно поземелниятъ налогъ? Но това измѣрване не може да има никакво значение, то не може да послужи за актъ, отъ който да се излѣзе, за да се каже, че тѣзи, които до 1 януарий 1903 г. сж владѣли тѣзи имоти, сж и тѣхни собственици, тѣ иматъ владѣние и общината трѣбва да води процесъ противъ тѣхъ. Споредъ моето мнѣние, трѣбва да се прѣдостави пълно право на комисията. Вие турите голѣма комисия, вие казахте на комисартъ: „Ще се закълнете, че ще дѣйствувате по съвѣсть“ — оставете тѣ да опрѣдѣлятъ, кое било мера и кое не е. Нѣма да има лица, интересътъ на които ще пострада отъ това. Защо? Защото, ако прѣдположимъ, че комисията въ даденъ моментъ ще вземе единъ имотъ, който не е билъ мера, лицето, интереситъ на което сж оцетени, не се лишава отъ правото, отъ възможността да се обърне къмъ съда.

Но, казватъ — тѣй поне се говори: „Какъ? Вие ще отворите вратитъ на произвола, защото общинскитъ управления сж партизански, тѣ ще заграбватъ частнитъ имоти и тогава ще се създадатъ милиони процеси.“ Не е вѣрно. Прѣди всичко, не сж общинскитъ управления въ своя партизански съставъ, които ще опрѣдѣлятъ, кое е мера и кое не е, защото чл. 3 казва, че измѣрването и опрѣдѣлянето на границитъ на мерата ще става отъ една особена комисия, а съставътъ на тази комисия е опрѣдѣленъ и вие го виждате. Причомъ ли е общинското управление съ своя партизански съставъ вжтрѣ, въ тази комисия, или не? Не е причомъ. Всичко ще зависи отъ състава на тази комисия, който ще се избира отъ населението — казано е, население отъ 50 къщи избира толкова комисари, население отъ 100 къщи избира толкова; значи, членоветъ на комисията се избиратъ пропорци-

онално съ населението и населението, което ще знае, че ще се възлага на тази комисия тежката задача да опрѣдѣли справедливо, кое е било мера и кое не е, ще може да избере хора, на които има пълно довѣрие. А ако населението си избере хора, на които има пълно довѣрие, то възражението, което се прави, че по партизански начинъ могат да се разрѣшаватъ тѣзи спорове, е абсолютно неоснователно и не може да издържа критика.

Процеситѣ, г. г. народни прѣдставители, които ще се заведатъ при положението, когато се даде пълна възможност на комисаритѣ да опрѣдѣлятъ, дѣ е било мера и дѣ не е, ще бждатъ извънредно много по-малко, отколкото ако би било обратното, ако общината би могла да води процеситѣ. Защо? Защото нѣма да се намѣри нито единъ частенъ притежателъ на имотъ да заведе процесъ за имотъ, който той знае, че е мера; такъвъ притежателъ нѣма да води процесъ, защото той знае, че това е мера. Какъвъ процесъ ще води? Ще водятъ процесъ онѣзи хора, които притежаватъ документи, които иматъ имотитѣ си по наследство, а комисията е счела тѣзи имоти за мера. А понеже комисията ще знае, че процеси ще се водятъ, и понеже нейниятъ съставъ е достатъчна гаранция за справедливото разрѣшение на този въпросъ, естествено е, че много по-малко случаи ще се явятъ да се водятъ процеси, отколкото ако бѣше обратното. А какво е обратното? Казва се, че общината си запазва правото да води процеси. И какво се иска? Да се опрѣдѣлятъ границитѣ до 1 януарий 1903 г. Ще се намѣрятъ такива хора, които сж завладѣли мери въ 1901 или въ 1902 г., и общината трѣбва да води процеси противъ тѣхъ. Тѣзи процеси нѣма да бждатъ малко, а ще бждатъ много. Защо? Затуй, защото заграбването на меритѣ не е ставало отъ вчера; а то си върви отъ освобождението насамъ.

Та, намирамъ, г. г. народни прѣдставители, че ако чл. 4 си остане тѣй, както е билъ най-напрѣдъ редактиранъ отъ комисията, а именно: „Най-много слѣдъ 2 мѣсеци отъ врѣзването на протоколитѣ недоволнитѣ отъ рѣшенията на разграничителната комисия могатъ да обтжкатъ тия рѣшения прѣдъ сжда по общия редъ“, то ще бжде най-правото, което ще отговаря на самата дѣйствителност. Нѣма защо г. г. земледѣлцитѣ да се боятъ, че щѣли да се създадатъ много дѣла и, слѣдователно, адвокатитѣ щѣли да си увеличатъ своя приходъ, и ето защо: тогава, когато ще има тази комисия съ този съставъ, и тогава, когато тя се избира по този начинъ, естествено тя ще гледа да разрѣши спороветъ справедливо, а щомъ като ги разрѣши справедливо, числото на недоволнитѣ ще бжде много по-малко, отколкото ако бѣше обратното.

Турната е въ комисията една втора алинея — общината, казва се, си запазва правото да води процеси. Азъ казахъ одевѣ, че тази втора алинея е една голѣма нула. Защо? Пита се, кой законъ забраняваше до днесъ на общинитѣ да водятъ процеси за всички мери, които сж заграбени? Нито единъ законъ не забранява това; напротивъ, законътъ за градскитѣ общини задължава кмета да бди за общинскитѣ имоти. Питамъ: колко такива дѣла има заведени отъ общинитѣ противъ частни лица затуй, че частнитѣ лица били заграбили мери? Нѣма такива процеси.

А. Стамболийски: И нѣма да има.

Г. Копринаровъ: Е, тогава какво ще узаконява това законоположение? Общината е имала това право, но тя не е водила никакви процеси. Питамъ се: защо общината не е водила такива процеси досега, при наличността на законъ, който не ѝ забранява, а ѝ заповѣдва да води процеси? Ето кждѣ

е, тѣй да се каже, желанието на онѣзи, които сж заграбили мери, а искатъ да се прѣдставятъ прѣдъ насъ да ни кажатъ: „Ние не отнемаме правото на общината да води процеси, тя ще води процеси.“ И днесъ общината има това право, но не го упражнява. А тя не упражнява това свое право, първо, защото знае, че процеситѣ, които ще води, сж много, второ, защото знае, че процеситѣ, които ще води, сж скъпи, и трето, защото не знае изхода на тѣзи процеси, защото кметътъ е избранъ за 3 години, а процесътъ ще се води 4—5, даже 10 години, и въ концѣ-концовъ ще излѣзе, че съ едно сждебно рѣшение общината ще бжде лишена отъ това, което е нейно. Ето съображението, по които общината не е водила процеси и нѣма да води, по които тя никога нѣма да се възползува отъ втората алинея на този законъ, тѣй както не се е възползувала отъ законоположението, които смѣстуватъ до днесъ.

И така, г. г. народни прѣдставители, ако ние искаме да отговоримъ на една наярѣла нужда въ обществото — тази именно нужда да се отнематъ заграбенитѣ общински имоти отъ частнитѣ лица — трѣбва да дадемъ вѣра на комисията, която ще разграничава. Щомъ като дадемъ пълна вѣра на комисията, която ще разграничава, нека я оставимъ тя сама да опрѣдѣля. Нѣщо повече, г. г. народни прѣдставители: ако вие се боите, че общинскитѣ съвѣтъ ще дѣйствува пристрастно, партизански, дайте тогава да направимъ друго постановление — че общински съвѣтъ, който би държалъ постановление, който би далъ опжтване на комисията или би поискалъ отъ нея да завладѣе частни имоти, въпрѣки това, че е очевидно, че тия имоти сж частни, да бжде отговоренъ. Да направимъ това, ако се боимъ; но ние не можемъ да се боимъ, защото общинскитѣ съвѣтъ е непричастенъ.

И така, г. г. народни прѣдставители, азъ се обявявамъ противъ новата редакция на комисията затуй, защото съ нея нищо не се постига, а, напротивъ, ние искаме да узаконимъ заграбванията на меритѣ до 1 януарий 1903 г. Ако речемъ да ги узаконимъ до 1 януарий 1903 г., тогава азъ не зная, защо да не ги узаконимъ до 1 януарий 1910 г., защо да не ги узаконимъ до 1 януарий 1920 г., та и ние, които не сме заграбили, да можемъ да вземемъ мери. (Веселостъ) На-ли сме демократи? Трѣбва да вземемъ всички. И азъ се боя, г. г. народни прѣдставители, да-ли тия господа отъ земледѣлската група, които най-много викатъ противъ даването право на комисията да влиза и въ частнитѣ имоти, щомъ като произхождението на частнитѣ имоти е отъ мера, да-ли, казвамъ, и тѣзи хора не сж заграбили. (Възражения отъ земледѣлската група) И менѣ ми е драго, г. г. народни прѣдставители, че единъ членъ отъ земледѣлската група, г. Стамболийски, напълно сподѣля именно този възгледъ, който азъ поддържамъ — да се даде пълно право на комисията.

Отъ земледѣлската група: То е негово частно мнѣние.

Г. Копринаровъ: Мнѣние на единъ членъ отъ вашата група.

С. Савовъ: А, значи, има разногласие въ земледѣлската група. (Веселостъ)

Прѣдседателътъ: Моля, г-да, тишина.

Г. Копринаровъ: И така, г. г. народни прѣдставители, комисията, която ще опрѣдѣля, що е било мера и що не е мера, е опрѣдѣлена въ чл. 3; нейниятъ съставъ е такъвъ, който достатъчно гарантира, че дѣйствието ѝ нѣма да бждатъ пристрастни, нѣма

да бъдат партизански. А щом като това е така, не я ограничавайте, не я турайте вериги на краката. Вие от една страна апелирате към съвестта на членовете на комисията, а от друга страна казвате: „Нямате право да пишете за всичко това, което се е разграбило до 1 януарий 1903 г.“ Защо? Защото тогава хората са били по-ербални, та по-рано са заграбили. По този начин, г. г. народни представители, като се даде пълна автономия, тъй да се каже, на тази разграничителна комисия, ще може да се отнеме всичко онова, което е било заграбено, а пък за тези, които се намърят, че са ошетени, вратите на съдилищата не са затворени.

А. Екимовъ: Тогава България ще се обърне цяла въ мера.

Т. Икономовъ: Какво ще правимъ съ толкова мера?!

Г. Копринаровъ: Стига да има много мера, та ще намъримъ какво да правимъ съ нея.

Г. г. народни представители! Втората алинея, прочетена от г. докладчика, измънява, според мене, и едно друго законоположение въ гражданското съдопроизводство, именно за подсудността първѣ мировитѣ съдилища. Въ гражданското съдопроизводство е казано, че мировиятъ съдия е компетентен да разрешава правото на собственост до 1.000 л., а има хора, които са заграбили до 20 декара, които, по 100 л. единиятъ декаръ, правятъ 2.000 л., и вие ще карате мировия съдия да разрешава този споръ за собственост.

Министъръ Д-ръ Т. Кръстевъ: Той е председател на комисията, той не може да го разреши.

Г. Копринаровъ: Той има право да разрешава споръ до 1.000 л.

Министъръ Д-ръ Т. Кръстевъ: Ама, той е председател на комисията.

Г. Копринаровъ: Направете го на общо основание.

Г. Гроздановъ: Притурете още, какъ ще се установи, кой имотъ е заграбенъ до 1903 г. и кой не е.

Г. Копринаровъ: Г. г. народни представители! Съ втората алинея на чл. 4, тъй както е предвидена напоследък от комисията, се измънява единъ членъ отъ закона за гражданското съдопроизводство, който опредѣля, че мировиятъ съдия е компетентен да разрешава спорове само до 1.000 л. Ще се намърятъ хора, които са заграбили имоти, които струватъ повече отъ 1.000 л., и вие съ тази втора алинея ги пращате непременно при мировия съдия. Е добръ, ако дѣйствително мировиятъ съдия може да разрешава спорове за повече отъ 1.000 л. за мери, тогава да му дадемъ тая компетентностъ също по всички спорове за взимания-давания на стойностъ повече отъ 1.000 л. Ще се възрази, че мировиятъ съдия нѣма да разрешава въпроса за собственостъ, а ще разрешава само въпроса за границите; но то е да си играемъ съ думи, защото, когато мировиятъ съдия разреши, че извѣстенъ имотъ се простира догукъ, а отгукъ-нататкъ започва границата на мерата, той косвено признава, че отъ тази граница нататкъ собствеността принадлежи на общината или на частното лице.

Като изхождамъ отъ всичките тия съображения, казвамъ, че не съмъ съгласенъ съ втората редакция на комисията, а ще гласувамъ и ще поддържамъ рѣшението на комисията тъй, както е било взето въ самата комисия — защото когато се поставя срокъ

до 1 януарий 1903 или 1910 г., това рѣшение не е на комисията, защото, ако бѣше рѣшение на комисията, г. докладчикътъ нѣмаше да има право отъ 1 януарий 1910 г. да прѣмине на 1 януарий 1903 г. — а единственото рѣшение на комисията е, щото чл. 4 да бѣде тъй, както е представенъ въ печатания й докладъ, който ние имаме наредъ.

Прѣседателъ: Има думата г. министъръ на народното просвѣщение.

Министъръ Н. Мушановъ: Г. г. народни представители! Снощи г. Малиновъ даде интереснитѣ си правни съображения по тая членъ, който се разисква. Азъ нѣмаше да взема думата, ако г. Копринаровъ днесъ не сложи въпроса свършено на друга почва. Членътъ е много интересенъ и тѣзи дебати, които се правятъ отъ 2 дена, мисля, се оправдаватъ съ важността на ония разпоредби, които вие искате да гласувате.

Г. министърътъ на търговията и земледѣлието съ внесения си законопроектъ гонѣше е-та цѣль; той искаше разработването на меритѣ и оползотворението имъ за общинска полза. За да може да достигне тая си цѣль, той, въ разпоредбитѣ на законопроекта, иска опредѣляне границите на съществуващите мери. Членътъ, който дебатирате, чл. 4, има за цѣль да опредѣли съществуващите мери, за да се знае поне за въ бѣдъще, кои мери трѣбва да се разработватъ. Тѣй щото, инцидентно се поражда единъ въпросъ отъ много капитална важностъ, а той е: ако комисията, която се учрѣжда въ единъ отъ цитиранитѣ досега членове, за да опредѣли, коя е съществуващата мера, като сложи границите й, обеме и частенъ имотъ, какво трѣбва да е положението на частния притежателъ спрямо рѣшението на комисията. Тоя въпросъ се дебатира вчера, отложи се за днесъ, да се нареди нова редакция, която може да спогоди помежду имъ гледищата, които се изказаха тукъ. А тѣ са 2 принципиални гледища: едното е онова, което е най-консервативно, така да го кажемъ, а именно комисията да отиде на мѣстата, да опредѣли границите на съществуващите мери и да не засѣга нито единъ частенъ имотъ, т. е. нито една разработана нива отъ мерата; второто е най-революционното, така ще го нарека, поддържано отъ г. Копринарова, въ смисълъ, че членоветѣ на комисията да отидатъ на мѣстата и по свои съображения, като жители на селото — защото болшинството отъ членоветѣ на комисията са селяни отъ същото село — да могатъ произволно да сложатъ границата тамъ, каквѣто смѣтатъ, че е било някогашна мера. Това е, казвамъ, революционно рѣшение. Нѣма по-опасни въпроси, г. Копринаровъ, отколкото въпросътъ, който засега поземелната собственостъ, защото, ако става революция, то е именно тамъ. Както сега ни се каза набързо отъ г. министра на търговията и земледѣлието, меритѣ у насъ, отъ 18 милиона декара прѣзъ 1891 г., са останали сега само 6 милиона декара; значи, 12 милиона декара са разграбени. Ако ми вие посегнете тамъ съ единъ законъ, който ще революционира стабилността на поземелната собственостъ у насъ, бѣдете увѣрени, че България друга революция, така силна никога не е виждала.

И. Хаджиевъ: Затуй не ви държи на васъ, я.

Министъръ Н. Мушановъ: Ама азъ не съмъ отъ тѣзи, които мислятъ да правятъ революция въ сръдата на народа, нито мисля, че разумното законодателство може да се ржководи отъ такива съображения.

Г. г. народни представители! Сѣдбата на народитѣ изобщо и нашата е такава: има извѣстни неправди, които си минаватъ и съ врѣме се узаконяватъ. И винаги прогресътъ се състои въ туй, щото

хората, които се възмущават от несправедливостта, самички да сж подготвени да гарантират правото, подобряват се сами тѣ и не вършат беззакония. Недѣйте си мисли, че вие сте въ състояние днесъ да възстановите законния редъ, който е нарушаванъ въ продължение на 20 години; недѣйте иматая амбиция, защото не можете я постигна. Вие ще се натъкнете най-напрѣдъ на онзи народенъ инстинктъ, който ще се противопостави на онѣзи рѣшения, които вие вземате и които не могат да бждатъ съгласни съ разбиралото му. Това е много ясно, споредъ мене и споредъ всички васъ. Желаямъ да се възстановятъ всички загребени мери въ тая страна, но по горното съображение азъ мисля, че народното прѣдставителство, колкото и голѣмо желание да има да изправи всички неправди, трѣбва да прѣклопи вратъ прѣдъ несправедливостта. И, г. Копринаровъ, азъ бихъ Ви навелъ единъ примѣръ, за да видите, какъ едно законодателство може да остане свършено безпричастно спрѣмо съвѣстѣта на народа: законътъ за незаконно обогатенитѣ чиновници. И тамъ, навѣрно, хората желяха идеаленъ законъ — да поставятъ на скамейката на подсѣдимитѣ всички ония, които сж разграбили обществени срдѣства безразборно и незаконно; досега българското общество не даде нито единъ такъвъ примѣръ, нито единъ такъвъ случай. Защо?

И. Хаджиевъ: (Нѣщо възразява)

Министъръ Н. Мушановъ: Моля, г. Хаджиевъ! Не споримъ сега партизански върху въпроса. Азъ го схващамъ, че е отъ много голѣма обществена стойностъ, и затуй искамъ да си кажа мнѣнието. Прѣди всичко, единъ народъ има най-напрѣдъ единъ инстинктъ за стабилностъ; това е първото нѣщо, което може да се забѣлѣжи въ консервативната маса на нашия народъ. Азъ ви увѣрявамъ, и да гласувате единъ тѣй революционенъ законъ, той ще се натъкне на онѣзи понятия за редъ и стабилностъ, които има нашиятъ селянинъ, и азъ ви прѣдсказвамъ отсега, че самитѣ разграничителни комисии, кждѣто има повече селяни, даже отъ своя интересъ за стабилностъ нѣма никога да повдигнатъ тая революция, която ние съ закона ще създадемъ. Трѣбва прочее, да разглеждаме въпроситѣ отъ по-сериозно становище.

Та, казвамъ, законътъ за незаконно обогатенитѣ чиновници стои мъртва буква, въпрѣки онуй похвално, ако щете, желание за голѣма справедливостъ.

Т. Теодоровъ: Както и законътъ за облагане на ергенитѣ.

Министъръ Н. Мушановъ: Вѣрно, г. Теодоровъ, и азъ самъ го отмѣнявамъ съ новия ми законопроектъ; но този законъ не е отъ тази важностъ, отъ каквата е законътъ за незаконно или неправилно обогатенитѣ чиновници, или отъ каквата е тоя въпросъ, който дебатираме сега, защото ергенитѣ въ България сж 20 хиляди души, а ограбенитѣ мери сж 12 милиона декари, които се падатъ на около 3 милиона притежатели; тѣй щото, мисля, туй сравнение не е добро.

Д. Каранешевъ: Мислитѣ ли Вие, г. министре, че съображенията, които изказвате за невъзможното прилагане на този законъ, ще бждатъ сжщитѣ, които сж за невъзможното прилагане на закона за незаконно обогатенитѣ чиновници?

Министъръ Н. Мушановъ: Моля Ви се, нека се изкажа.

А. Филиповъ: Азъ ще Ви моля да ми позволите една малка бѣлѣжка. Чл. 4, както е въ законопроекта,

бѣше приложенъ миналата година въ цѣлия Видински окръгъ и никждѣ не е имало оплакване, защото мерата е обсебена отъ влиятелнитѣ, които сж се ползували, които сж правили партизанство, и никаква гюрултия никждѣ нѣма; лозя се унищожиха *даже и нѣма революция.

Прѣдседателъ: Моля, моля.

Министъръ Н. Мушановъ: Г. г. народни прѣдставители! Азъ ще дойда по-подиръ да си кажа мнѣнието по тая разпоредба и да съпоставя нови възгледи на ония, които каза г. Копринаровъ, защото, казвамъ г. Копринаровъ ме прѣдизвика да кажа нѣколко думи по тоя въпросъ; сега искамъ да завърша по тая обща частъ. Недѣйте смѣта — и съ това ще заключи — че вашето сегашно законодателство може да има такъвъ широкъ размѣръ, че ще изправи несправедливостта по разграбването на българската мера. Ние не ще можемъ да направимъ туй и ще се лѣжемъ, ако мислимъ, че можемъ да го направимъ. А защото вие сте сѣ хора излѣзли отъ срдѣта на самия народъ, азъ смѣтамъ, че, въпрѣки това, че желаете голѣма справедливостъ, ще се спрете на една норма, която би ви дала възможностъ да бждете справедливи. По въпроситѣ, като тоя, който се за сѣга въ сегашния законопроектъ, има стадии, степени. Ако вие се спрете на възможно по-близката степенъ до народната съвѣстъ у насъ, за да можете да дойдете въ съгласие съ тази обществена съвѣстъ, която се бунтува противъ туй, което е по-скорошно, което повече се вижда, което повече се знае, ще направите по-малка грѣшка, отколкото ако се хвърлите въ оная крайностъ — да дирите всичко, защото тогава абсолютно нищо нѣма да намѣрите.

Сега, защо г. Копринаровъ намира, че има противоречие между двѣтъ алинеи? Той има криво схващане на работата. Какво прави комисията? Комисията, която ще опрѣдѣля сегашната мера, може да отиде да вземе отъ частнитѣ имоти, разработени отъ мѣритѣ не по-рано отъ 1903 г. Защо? Това не е произволно мѣрило, г. Копринаровъ, защото въ 1903 г. станала измѣрване на земитѣ, въ което измѣрване на земитѣ вие вече имате обективни условия да сждите, каква е била мерата въ него врѣме, когато обективни условия за това, каква е била мерата прѣди 10, 15, 20 години, нѣмате. И ако ли оставите на субективнитѣ възгледи на селянитѣ — ние искаме да кажемъ, че трѣбва да се взематъ меритѣ отъ тѣзи, които сж ги заграбили прѣди 20 или 30 години — то значи да сложите вие стабилността на поземелната собственостъ отъ освобождението насамъ въ рискъ и да прѣдизвикате тогава всички села, подъ самия страхъ на тоя инстинктъ на стабилността, да не похванатъ нищо, и нѣма да похванатъ нищо. Тукъ въпросътъ не е партизански, и азъ не искамъ тукъ да се разисква тѣй, както нѣкои искатъ, че не искаме да фаворизираме тѣзи, които сж заграбили мери отъ 1903 г. досега, а искеме да фаворизираме ония, които по-рано сж заграбили. Въпросътъ не може и не трѣбва да се поставя тѣй. И азъ ще ви кажа, защо. Ние тукъ създаваме само една нова презумция и нова привилегия, нищо друго. Въпроса за принципа на собствеността и владѣнието нашия законъ не разрѣшава, защото комисията може да обгради имотитѣ, като че сж били въ мерата, но не прѣдшествуящитѣ 1903 г. А какво остава положението за ония земи, които сж заграбени по-рано? Остава си общиятъ законъ, който урегулира тоя въпросъ и тая материя — общината има правото да води винаги процеси спрѣмо всички ония които смѣта, че сж заграбили частъ отъ мерата и отъ по-рано: тукъ нѣма никаква давностъ. Какво създаваме ние съ закона?

Т. Икономовъ: (Възражава нѣщо)

Министъръ Н. Мушановъ: Моля, г. Икономовъ, слушайте ме, азъ ще Ви кажа.

Прѣдседателъ: Г. Икономовъ! Непрѣкъсвайте, моля, азъ съмъ Ви записалъ.

Т. Икономовъ: Кой ще знае.

Министъръ Н. Мушановъ: Ето кой ще знае. А че нѣма абсолютно никакво значение, ви доказва пакъ онова, което е народниятъ разумъ, г. Икономовъ; то е, че въпрѣки всичкитъ тия ограбвания на меритъ, много рѣдко сж се намѣрвали общини, които да водятъ процеси спрѣмо заграбачитъ. То какво доказва? Доказва — който е много по-важенъ въпросъ — че всѣки отъ селото се е ползувалъ отъ разграбването на меритъ, и една община, като една колективностъ, казва: отъ държавата е взето, селото е спечелило. По-големиятъ инстинктъ, ако искате, на тоя народъ е: да се запази незаконното, отколкото да правите революция, пертурбации и да дирите правото. Това е дѣйствителността...

Т. Икономовъ: Не ме разбрахте.

Министъръ Н. Мушановъ: ... защото селото съставлява сборъ отъ заграбителитъ. Какво положение ние оставяме сега за заграбача? Оставяме законниятъ редъ: общината има правото винаги да заведе процесъ спрѣмо всѣки, който е заграбилъ частъ отъ мерата ѝ, и ако ли тоя законъ, който цѣли донѣкъ да оправи работата, би могълъ да създаде инициатива въ кметствата да дирятъ заграбенитъ имоти, толковъ по-добъръ. Но тѣ ще отидатъ по общия редъ да направятъ това. Ние не отнемаме правото имъ на искъ. Каква е привилегията, която даваме? Тѣ е административна сега, г. Копринаровъ. Да създадемъ на самата община правото да бжде отвѣтникъ за всички ония частни имоти, които сж взети отъ 1903 г. насамъ — това е привилегията, и тя е разумна работа, защото, ако бихме казали тѣй, както е въ законопроекта, безъ туй ограничение то значеше да сложимъ цѣлия въпросъ за ограбване на земитъ на зелената маса и да нѣмате сѣдилища, защото ще имъ дадете за разрѣшаване единъ грамаденъ въпросъ: ако отъ 1892 г. сж разграбени 12 милиона декара, то значи да сложимъ на зелената маса за разрѣшаване въпроса за поземелната собственостъ на българския народъ въ селата. Азъ не зная кѣтъ въ свѣта се е правила една такава революция съ поземелната собственостъ; зная, че, на нѣкъкъкъ се е дебатирали много по-малкъ въпросъ, революция съ поземелната собственостъ; зная, че, ставатъ, а ние сега инцидентно искаме да разрѣшимъ единъ отъ най-капиталнитъ въпроси, които нѣкога народитъ могатъ да разрѣшаватъ. Слѣдователно, тая привилегия по закона е слѣдната, и съ това ще свърша. Ние даваме презумцията — по законъ — че общинска мера сж ония имоти, които сж обгърнати въ протоколитъ, но комисията не може, никакъ да прѣтендира, че е мера имотътъ, вписанъ въ протоколитъ и взетъ по-рано отъ 1903 г. значи само за тия имоти ние отнемаме привилегията на владѣтеля да бжде той отвѣтникъ, като правимъ сега общината да бжде отвѣтникъ, а той ищецъ; за всички други заграбени имоти оставяме законоположението: общината да бжде ищецъ, а оня, който е заграбилъ, да бжде отвѣтникъ. Съ това помирение на работата азъ смѣтамъ, че се прави една добра работа и увѣрявамъ Ви, г. Копринаровъ, че тѣй, както ще стане гласуването на законопроекта, възможно е отъ 1903 г. насамъ общинитъ да взематъ заграбенитъ земи, защото единъ фактъ отъ 6 или 7 години, който е прѣдъ очитъ на селянитъ е, единъ въпросъ, който още може да бунтува една съвѣсть за справедливостъ, но тамъ, кѣдѣто вече

има 15 години на незаконно владѣние, това е вече една обща работа, дѣто, на пастъ, законодателитъ, единъ селянинъ даже би се смѣлълъ, че ние днесъ отиваме да му вземаме нивата, макаръ произволно завзета, защото 15 години фактически владѣние, на постоянно виждане и ходене на нивата на тоя човѣкъ, ако искате, на смѣняването на наследницитъ: дошли нови хора, които взели отъ баща си имота — ама това вече, споредъ правното понятие въ срѣдата на тия хора е вече свършено: това е вече законъ.

Г. Копринаровъ: Тѣ ще отидатъ въ сѣдилището да имъ се възстанови правото.

Министъръ Н. Мушановъ: Ама нѣма защо да правите тая пертурбация. Вие мислите, че една такава пертурбация е щета. А за туй — пакъ на мисълта си се връщамъ — което е дръсна работа, да го кажемъ; просто заради туй, законодателството може да дойде въ съгласие съ обществената съвѣсть която иска справедливостъ, и тогава ще достигнемъ само цѣльта си.

Като заключавамъ, ще моля почитаемото народно прѣдставителство, понеже въпроситъ сж сложени много ясно, тѣ се дебатираха много и вѣрвамъ, че сега има у васъ убѣждение: или искате да правите пертурбации и революции въ нашата поземелна собственостъ, или искате, по възможностъ, по малка справедливостъ да достигнете. Азъ мисля, че е по-добъръ да искате по-малка справедливостъ; искайте го, защото то е по-законното и по-справедливото, и съ това ще можемъ да направимъ нѣщо: ако отидете да правите пертурбации и революции, абсолютно нищо нѣма да направите.

Това е моето мнѣние.

(Нѣкои отъ мнозинството ржкоплѣскаха)

Прѣдседателъ: Има думата г. К. Мирски.

К. Мирски: Г. г. народни прѣдставители! Струва ми се, че по тоя въпросъ се хвърли вече достатъчно свѣтлина, но оказа се, като че не всички сж убѣдени да е хвърлено достатъчно свѣтлина, и затова е необходимо още нѣщо да се поговори. При първото разглеждане на въпросния законопроектъ, азъ ви наумихъ закона за опрѣдѣление държавнитъ земи и пасбища, обнародванъ въ „Държавенъ вѣстникъ“ на 5 февруарий 1885 г., чрезъ който законъ държавата направи за себе си това, което днесъ тя иска да направи за селата и градоветъ на сѣщата. Тогава казахъ, че сме направили една голѣма грѣшка, и желателно е сега тая грѣшка да не я повтаряме. Грѣшката се състои въ наредбата на чл. 6, послѣдниятъ отъ закона за опрѣдѣление държавнитъ земи и пасбища. Той гласи: (Чете) „Ако нѣкои частни лица, или цѣли общини, би претендирали, че частъ отъ тѣхнитъ земи сж влѣзли, по рѣшенията на комисията, въ състава на съпрѣдѣлнитъ държавни земи, такива лица или общини могатъ да получатъ спорната земя обратно, само слѣдъ съдебно рѣшение; но тѣ сж длъжни за това да прѣдвяватъ искъ, най-късно 6 мѣсеца слѣдъ обнародването на това рѣшение въ „Държавенъ вѣстникъ.“ Отъ наредбата на тоя членъ, вие виждате, какво е постановено: отиде комисията на държавата да опрѣдѣли нѣкой държавенъ соватъ; може би, най-неоснователно да вмѣкне въ тоя държавенъ имотъ една моя нива, или ливада, и азъ вече отъ нея минута изгубвамъ врѣменно поне, условно, тая своя нива, или тая своя ливада. Азъ трѣбва да отида въ сѣда, да подамъ искова молба, да прѣдплащамъ съдебни мита и т. н., и само, ако сполуча да добия едно рѣшение въ моя полза, тогава само да си взема назадъ нивата, респективно ливадата. Това бѣше, и е една голѣма неправда, защото се пращатъ въ сѣдилищата лица, въпрѣки принципа *beatī possidendi*: азъ владѣя, ползувамъ се отъ имота

си, дохожда другъ и казва: „Махвай се от тамъ, върви искай имота си отъ сѣда; той ако ти го даде, ще го считаме за твой.“ Въпросътъ е за редакцията на чл. 4, споредъ както е въ законопроекта: (Чете) „Най-много слѣдъ единъ мѣсецъ отъ врѣщането на протоколитъ, недоволнитъ отъ рѣшенията на разграничителната комисия могатъ да обтѣжватъ тия рѣшения прѣдъ мѣстния окръженъ сѣдъ, който трѣбва да разгледа спора не по-късно отъ 3 мѣсеца.“ Въобще, принципитъ на чл. 6 отъ закона за опрѣдѣленіе държавнитъ земи и пасбища, само че се взема, за да тече срокътъ, не отъ датата на обнародването на „Държавенъ вѣстникъ“, а отъ датата на врѣщането прѣписъ на недоволния. Но тоя недоволенъ може да бѣде задъ граница, може да бѣде въ Нова-Зеландия. Споредъ редакцията на чл. 4 на законопроекта, изтече ли мѣсецътъ — бѣше, защото редакцията на чл. 4 прѣдполага, че комисията ще издава първостепенни рѣшения, които ще подлежатъ на обтѣжване. Но по кое ще се прѣдъявява искъ? Затова азъ мисля, първо, г. министърътъ на търговията и земледѣлието, редакцията на когото ще се гласува сигурно, да се спре на това, отъ кога да почва срокътъ. Менъ ми се струва, прѣдпочтително ще бѣде, ако г. министърътъ на търговията и земледѣлието памѣри за по-цѣлесъобразно, да почва срокътъ отъ обнародването диспозитива на протоколитъ на разграничителната комисия въ „Държавенъ вѣстникъ“.

Министъръ А. Ляпчевъ: За двата мѣсеца говорите.

К. Мирски: Отъ тогазъ да почва този срокъ за обтѣжване, да отиде въ сѣда, а не отъ датата на врѣщането на тогозъ или оногозъ прѣписъ, защото, може би, недоволниятъ да се научи много късно, и послѣ да дохождатъ въ Народното събрание прошения, да създаваме специални закони за тоя, или оня онесправданъ български гражданинъ. Ако се възприеме това, което е наредено въ чл. 6 на дѣйствиющия законъ за опрѣдѣленіе на държавнитъ имоти и пасбища, 6 мѣсеца, а пъкъ сега, по нашето ново сѣдопроизводство, 3 мѣсеца, щомъ нѣщо е обнародвано въ официалния отдѣлъ на „Държавенъ вѣстникъ“ за обявления и сѣ се минали 3 мѣсеца, ще се прѣдполага, че той знае, а пъкъ тѣзи хора, които сѣ на мѣстото, тѣ, разбира се, нѣма да чакатъ „Държавенъ вѣстникъ“, защото, комисията, като ще ходи на мѣстата, ще вика всички околни люде. Но азъ говоря, че е необходимо да почва фаталниятъ срокъ отъ обнародването на постановлението въ „Държавенъ вѣстникъ“, защото ще има заинтересувани лица, които, може би, нѣма да бѣдатъ въ селото или въ града, меритъ на които ще има да се разграничатъ.

И. Хаджиевъ: А кой ще чете „Държавенъ вѣстникъ“?

К. Мирски: Нѣма да бѣрка. Г. Хаджиевъ, види се, не може да ме схване. Може да се научи по-напрѣдъ, но въпросътъ е да има нѣкъдѣ обнародвано, за да не може никой да каже, че не знае. На кого да се врѣчва прѣписътъ, ако заинтересуваното лице го нѣма тамъ въ селото? Искате да го прѣпратимъ задъ граница?

И. Хаджиевъ: Никой не чете „Държавенъ вѣстникъ“.

К. Мирски: Ако тѣй се разбира, че на заинтересования ще се праща прѣписъ отъ постановлението задъ граница, то е другъ въпросъ; по таква нѣщо не може да стане. И послѣ, обръщамъ внимание още и на слѣдното: кой ще врѣчва прѣписа? По моему, прѣписа трѣбва да го врѣчва мѣстниятъ, мирови

сѣдия, а не агрономътъ, който ще прѣдседателствува разграничителната комисия. Като свърши разграничителната комисия работата, да прати дѣлото на мѣстния мирови сѣдия, и той да съобща прѣписа, ако се приеме, че прѣписътъ трѣбва да се съобщава, а не само да се обнародва и отъ тогазъ да почва срокътъ. Законътъ цѣли, както се каза, не само запазването и използването, но измѣрването и, слѣдователно, разграничението, или опрѣдѣленіето на меритъ, защото, за да може нѣщо да го измѣримъ, трѣбва да го знаемъ въ точнитъ му граници. И, слѣдователно, много е важно, тази разграничителна комисия, като ще рѣшава по съвѣстъ, отъ като разпита на мѣстото околнитъ люде, безъ да ги подвежда подъ клетва — азъ тѣй разбирамъ, че ще дѣйствува — ще пита съсѣдитъ, прѣимуществено по-старитъ, на които повече може да даде вѣра, ще гледа тѣзи чертежи на всѣка цѣва, която е женска, защото е до мерата, и които чертежи се намиратъ въ общинския центъръ на общината, ако е тя съставна. И така, комисията ще има прѣдъ видъ, първо, това, което ще ѝ покажатъ околнитъ люде, и това, което ще памѣри тя въ тѣзи чертежи на нивитъ, които сѣ около мерата и които досѣгатъ мерата, и затуй се наричатъ женски, защото отъ 5 декара сѣ станали 15, и нѣкъдѣ повече, и ще се издаде рѣшение, постановление ли ще го наречете, разграничение ли ще го наречете, както сега пъкъ гласи послѣдниятъ проектъ на члена, то е безразлично, това ще бѣде единъ актъ, който ще има да се обтѣжва. Въпросътъ е сега: ще се обтѣжва ли, или просто ще се вземе за свѣдѣние, защото редакцията, която сега се прочете отъ г. докладчика, тя като че дава да се разбере, че тоя актъ ще бѣде само единъ актъ за свѣдѣние, така да се каже, на заинтересуванитъ, защото, като първа инстанция, мировиятъ сѣдия ще се произнесе така също. Затова редакцията е порочна. Ние трѣбва да разберемъ мировиятъ сѣдия какво ще прави; ще потвърди, видоизмѣни, или отмѣни ли рѣшението на комисията, или ще прави ново рѣшение, безъ да иска да знае за онова рѣшение. Тогазъ само се оправдава, така да се каже, въ редакцията на члена „като първа инстанция“, защото ще имаме тогазъ втора — окръжниятъ сѣдъ — а послѣ ще имаме и касационна инстанция, тѣй като не можемъ да не прилагаме общитъ наредби и тукъ, ако тукъ не сме турили ограничение да не ги прилагаме. За ради това, вториятъ въпросъ, който ще бѣде на разглеждане, и който трѣбва да легне въ члена, е слѣдниятъ: сѣдебното лице или сѣдебното мѣсто, какво ще да прави? Тѣжба ли ще да разглежда, или искова молба, така да се каже, ще разглежда? И послѣ, по-нататѣкъ, ще се допуска ли обтѣжване, и само по какъвъ редъ, да-ли и по апелационенъ, или само по касационенъ, или пъкъ никакъвъ, защото има нѣкои отъ г. г. народнитъ прѣдставители, които, при първото разглеждане на законопроекта, говориха, че не трѣбва нищо — тази разграничителна комисия, като издадѣла рѣшение, току свършена работа. А пъкъ туй нѣщо не може да става, защото то ще онеправдава много хора и ще докара много голѣми неприятности. Трѣбва да има обтѣжване, най-малко касационно.

Министъръ Н. Мушановъ: Искъ ще завежда, г. Мирски, прѣдъ мировитъ сѣдилища и по апелъ нѣма да се обтѣжва рѣшението. Измѣнена е редакцията вече.

К. Мирски: Редакцията въ първата си алинея е такава: (Чете) „Най-много до два мѣсеца“ — или „най-късно“, се едно — „отъ врѣщане прѣписъ отъ протоколитъ“ — значи ще се врѣчва прѣписъ — „недоволнитъ отъ разграничението на разграничителната комисия“ — то е като директоръ на дирекцията — „могатъ, за установяване истинската гра-

ница на мерата, която е била на лице до 1 януарий 1903 г. — не може така да се правят закони — „която е налице до първи януарий 1903 г.“ — „да се отнесат до мѣстния мирови съдия, като първа инстанция.“ Значи, той разглежда искова молба, а пъкъ протокола на разграничителната комисия ще има само за свѣдѣние, и сѣ едно е като да го нѣма, защото нѣма да го отмѣнява; ще издаде рѣшение, и то не подлежи на апелъ прѣдъ окръжния съдъ и по-нататъкъ, на касационно обтжжване, споредъ цѣната на иска. И тукъ трѣбва да се каже, ще ли бждатъ тѣзи искове считани неопѣняеми или опѣняеми, защото — право се забѣлѣжи — ако се касае за недвижимости съ цѣна повече отъ 1.000 л., тогавъ трѣбва да помислимъ, бива ли да оставимъ пакъ мировия съдия да разглежда иска или не. Другъ е въпросътъ, ако приемемъ такива искове да ги считаме неопѣняеми, каквито сѣ владѣлческитѣ.

А. Башевъ: Такива трѣбва да се считатъ.

К. Мирски: Значи, ще подлежатъ на апелъ. По тѣхъ съдебно мито нѣма да се взема, а ще се взема само за призовки и гербови марки. Сега иде втората алинея: (Чете) „Общината, обаче, си запазва правото да води дѣла на общо основание противъ онѣзи лица, които сѣ засвоили части отъ мерата и до 1903 г.“ — значи, въ давностния срокъ ли? или завинаги, защото по закона за меритѣ нѣма давностенъ срокъ.

Г. Гроздановъ: Завинаги.

К. Мирски: Завинаги, тѣй се подразбира само по себе си. Значи, тази алинея е излишна, защото законътъ за земятъ изрично казва, че и слѣдъ хиляди години може едно село, респективно единъ градъ, да си диги отъ всѣкого, който му е завладѣлъ частъ отъ мерата. Менѣ ми се струва, г. г. народни прѣдставители, че по-добъръ ще бжде, ако направимъ слѣдующето: да приемемъ „1 януарий 1903 г.“, защото, както каза г. министърътъ на просвѣщеніето, къмъ тази дата имаме обективни работи — това сѣ чертежитѣ на всѣка нива, които сѣ около насѣпчето или около мерата на селото. И въ такъвъ случай нека направимъ, щото разграничителната комисия да издава постановление, то да се счита първостепенно, и да дадемъ тогавъ право на обжалване, безъ никакви мита да се плащатъ, както говорихъ азъ, въ първата инстанция, а струва ми се и въ други, въ мѣстния окръженъ съдъ. По тоя начинъ, работата ще излѣзе по-добъръ. А пъкъ азъ поддържамъ, разбира се „1 януарий 1903 г.“ Комисията ще има прѣдъ видъ положението, пространството на мерата на 1 януарий 1903 г. Ако бихме приели, тази комисия да издава не единъ актъ, който да нѣма никаква стойностъ, въ такъвъ случай, ако приемемъ тя да издава рѣшения като първа инстанция, ние бихме могли да приемемъ такава една редакция: „Най-късно до 2 мѣсеца отъ врѣзване отъ мѣстния мирови съдия прѣписъ отъ протоколитѣ на разграничителната комисия, недоволнитѣ отъ постановлението на комисията могатъ, за установяване дѣйствителнитѣ граници на мерата на 1 януарий 1903 г., да подадатъ тжжба на мировия съдия — или, както е прието, на окръжния съдъ — който разрѣшава спора. Отъ такава тжжба съдебни мита и бери не се прѣдплащатъ, а се взискватъ отъ тжжителя, ако се издаде рѣшение противъ послѣдния.“ Азъ не давамъ никаква редакция, защото азъ мисля, че трѣбва да се приеме една такава редакция, каквато би редактиралъ авторътъ на законопроекта, за да не влѣзе въ противорѣчие съ принципитѣ на законопроекта. Друга редакция: (Чете) „Най-късно до 2 мѣсеца отъ врѣзване на заинтересуванитѣ лица прѣписъ отъ постановлението на разграничителната комисия, послѣднитѣ могатъ, за установяване дѣйствителнитѣ

граници на мерата на 1 януарий 1903 г., да подадатъ тжжба въ мѣстния окръженъ съдъ, който разрѣшава спора безъ право на по-нататъшно обтжжване“ — защото искаме да бързаме и да не даваме основание да се мисли, че тукъ сме искали да даваме работа на адвокатитѣ. Окрѣжниятъ съдъ като рѣши, безспорно, ще обтжжваме. (Чете) „По такива тжжби съдебни мита и бери нѣма да се прѣдплащатъ, но съдътъ възлага бернитѣ върху тжжителятѣ, ако се окаже тжжбата имъ неоснователна, а сѣщо и опрѣдѣля въ какъвъ размѣръ да платятъ такива тжжители съдебно мито. Селата и общинитѣ не се лишаватъ отъ правото да прѣдизаватъ и за въ бждѣще искове на общо основание за засвоени части отъ меритѣ до 1 януарий 1903 г.“ Азъ мога да дамъ и други нѣкои редакции, които имамъ, но нѣма да говоря тукъ по другитѣ редакции. Само ще моли г. министра на търговията и земледѣлието наедно съ своитѣ колеги, да остави тоя членъ за по-нататъкъ, а сега да минемъ къмъ другитѣ членове и слѣдъ отидиха г. министърътъ на търговията и земледѣлието да ни даде една редакция и нея да гласуваме.

(Прѣдседателското мѣсто заема подпрѣдседателъ г. Н. Гимиджийски)

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Има думата г. Тоневъ.

Х. Тоневъ: Г. г. народни прѣдставители! Азъ мисля, и така трѣбва да разбира всѣки, че настоящиятъ законопроектъ прѣслѣдва тая цѣль, която се вижда отъ неговото заглавие: „Законопроектъ за запазване, измѣрване и използване на селскитѣ и градски мери“ — за запазване на меритѣ въ такова положение, въ каквото се намиратъ тѣ сега, а не така, както нѣкои искатъ, да се дадатъ разни тълкувания или съдържания на чл. 4: едни отъ г. г. депутатитѣ искатъ да му дадатъ едно тълкуване, други искатъ да дадатъ друго тълкуване. Споредъ мене, ние не можемъ да се повърнемъ надирѣ, не можемъ да дадемъ обратна сила на самия законопроектъ, да отидемъ да диримъ меритѣ отъ прѣди 20—30—50 години: законопроектътъ трѣбва да обхваща само сегашното положение на меритѣ и частъ отъ разграбенитѣ. Отъ досегашнитѣ редакции по чл. 4, най-правилната е тази, която комисията е дала въ днешното заобѣдане. Тя е дала редакция, че разграничителната комисия, когато ограничава меритѣ, ще бжде основана на въпроса за опрѣдѣляне на границитѣ и ще вземе за основа послѣдното измѣрване отъ 1903 г., защото прѣди 1903 г., който е завладѣлъ отъ меритѣ, той си ги е завладѣлъ: тукъ азъ разбирамъ, който се е родилъ по-рано, той се възползувалъ. И слѣдъ послѣдното измѣрване отъ 1903 г., който е завладѣлъ отъ меритѣ, той не е обложелъ съ никакъвъ данѣкъ. Съ тази редакция на този членъ ние ще дадемъ право на комисията да отиде на самото мѣсто, когато ограничава меритѣ, и да има за основа, при разграничението на границитѣ, това: ще опрѣдѣли границитѣ тамъ, отъ еждѣто меритѣ сѣ разработени по-късно отъ 1903 г. При това, сѣщиятъ членъ дава право на общинитѣ, които намиратъ, че тѣхнитѣ мери сѣ разграбени по-рано отъ 1903 г., да завеждатъ дѣло противъ заграбителя. Ние не можемъ да дадемъ друго съдържание на члена, напр., да караме хората да се биятъ, да се каратъ за мерата. Редакцията е много умѣтна, и азъ съмъ съгласенъ съ нея и ще я поддържамъ.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Има думата г. А. Стамболийски.

А. Стамболийски: Г. г. народни прѣдставители! Явно е за всѣчки, че е направено отстъпление отъ принципа, който ние искаме да прокараме. Ав-

торът на този законопроект не е отстъпил, защото той още отначало казваше, че неговият законопроект има съвсем скромна задача, съвсем скромна цел. Ние, обаче, когато разглеждахме още на първо четене този законопроект, поставихме си въпроса: трябва ли да потърсим разграбеното и трябва ли да удовлетворим въобще желанието на българския народ, който иска един път завинаги да се разрши този въпрос? Министерството на вътрешните работи твърди това, па и всеки от вас ще се научи, който направи справка там, че има купъ заявления, купъ молби да се повърнат разграбените мери, да се даде възможност на населението да си повърне разграбените обществени имоти. Тогава дойдохме до следното разсъждение. Казахме: меритъ сж едно цѣнно обществено богатство, което трябва да се запази, както и досега е запазено, за бъдещите поколения, които, сигурно, ще бждатъ малко по-умни отъ днешното и ще могатъ чрѣзъ това цѣнно обществено богатство да разршаватъ важни социални въпроси, тогавъ, когато се натъкнатъ на необходимостта да доставятъ земя на онѣзи, които сж пролетаризирани, които нѣма отъ що да живѣятъ, когато се натъкнатъ на обстоятелството да демократизиратъ и материалното богатство на страната; тогавъ тѣзи бждщи поколѣния могатъ да си послужатъ съ това цѣнно запазено обществено богатство, да балансиратъ положението и да заздравятъ обществения строй, въ който ще се намиратъ тогавашните поколения. Искане се, слѣдователно, да се запази туй богатство, както е запазено досега и да посегнемъ на ония, които сж заграбени. Онѣзи пъкъ, които по личенъ интересъ, може да се каже, които сж участвували въ това разграбване поне съ 1—2 декара, се противопоставиха и казваха: „Вашето искане ще произведе цѣла революция въ страната; вие не можете да ни докажете кое е разграбено и кое не, защото, ако вземете да изучите първоизточника на днешната поземелна собственост, вие ще намѣрите, че всичко е разграбено,“ и дойдоха съ това да потвърдятъ принципа, да потвърдятъ твърдението на анархиста Прудонъ, който едно врѣме казваше, че собствеността е кражба. Прави бѣха донѣкъдъ тѣ, че не можемъ да установимъ точно откога да се вземе разграбеното; прави сж когато казватъ, че ако прѣдоставимъ на тѣзи разграничителни комисии, членоветѣ на които ще дадатъ клетва, да поставятъ разграничителните знаци, може да внесемъ смутъ, но имаше единъ изходъ отъ това положение. Азъ знамъ, дѣйствително, че ако въ тия комисии влизатъ старци на 60—70—80 години и ако тѣ дадатъ клетва да намѣрятъ истинските граници на мерата, тѣ ще посегнатъ на много имоти, защото не могатъ да си кривятъ душата и може пѣлъ смутъ да произведатъ. Но имаше единъ изходъ отъ това положение, г-да. Ние не казахме колко години да бждатъ членоветѣ, които ще влѣзатъ въ комисията, и можемъ тамъ да назначимъ хора като г. Копринарова, 27—28 годишни, които ще дадатъ клетва, които ще могатъ да се закълнатъ и могатъ да не посегнатъ на разграбените мери, защото тѣ не помнятъ, прѣди всичко, онова, което се е орало отъ прѣди 30 или 20 години насамъ, да-ли е било мера. Можеше да се намѣри единъ изходъ по такъвъ начинъ, па ще го намѣрятъ и самите селяни, които, както, каза г. министъръ Мушановъ, нѣма сами да прѣдизвакатъ за себе си такъвъ смутъ; тѣ ще му намѣрятъ изхода, като назначатъ въ тая комисия млади хора и като ще ги подведатъ подъ клетва, за да бждатъ по-справедливи при разграничението.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: По чл. 4, г. Стамболийски, трябва да се говори.

А. Стамболийски: Именно по чл. 4 азъ говоря. — Отстъпено е, казахъ, съ новата редакция отъ този

принципъ. Ние, прѣди още да се бѣше разршилъ този въпросъ, се помжихме тукъ-тамъ по селата, и въ нашия конгресъ, където засѣдаватъ земледѣлци, да запитае, отъ коя година да се почне издирването на заграбеното. Никой не можа да каже: който е разграбилъ по-скоро, казва малко по-послѣ да се почне, който е разграбилъ отъ 17 години, казва да се изостави то — всеки изхожда отъ своя интересъ. Тогава дойдохме до убѣждението и взехме такова рѣшение: да се прѣдостави на самото население да разрши този въпросъ чрѣзъ референдумъ. Какво ще стане? Нѣкои тукъ казваха, че не може така: единъ и сѣщъ законъ да се прилага въ едно село така, въ друго село иначе. Азъ пъкъ смѣтамъ, че тъкмо тѣй трябва да бжде, а именно съ този законъ да прѣдоставимъ на селяните да се произнесатъ, и въ едно село, дѣто всеки единъ е разграбилъ, вѣроятно е, че ще рѣшатъ да не се взема разграбеното. И това ще бжде справедливо. Азъ даже, ако бѣхъ убѣденъ, че всичко това, което е разграбено, е паднало въ ржцѣтъ на бѣднотията, въ ржцѣтъ на онѣзи хора, които иматъ малко, бихъ билъ съгласенъ да го не вземемъ отъ тѣхъ; но съмъ увѣренъ, че повече силните на деня, богатшите сж разграбили меритѣ, и сж разграбили по 10—15 хиляди декара.

Нѣкои прѣдставители: О-хо-о-о!

А. Стамболийски: Моля, моля, има. Когато видѣхъ вчера Вашето прѣдложение, г. Динковъ азъ се усъмнихъ, защото знамъ, че именно въ вашия край най-много е разграбено; има хора — това е съобщено въ Министерството на вътрешните работи — които въ Куртбунарската околия сж разграбили по 20 хиляди декара мера.

И. Хаджиевъ: Азъ знамъ голтаци, които по-рано нѣмаха педа земя, а сега иматъ сума имоти.

А. Стамболийски: Та, кавамъ, че въ нѣкои села, дѣто сж разграбили 5—6 души богатши мерата, а болшинството отъ населението не е взело отъ нея нищо, ще рѣшатъ чрѣзъ референдумъ да се повърне всичката ограбена мера. Ето защо, ако възприемемъ това начало, което прѣдлагаме ние, земледѣлската група, т. е. чрѣзъ референдумъ да се опрѣдѣли: да се взема ли разграбеното и отъ коя година, тогава нѣма да се създаде сътресение, защото самите ония, върху главитѣ, на които ще се изсипятъ, послѣдствията, на които ще се приложи това нѣщо, ще рѣшатъ въпроса; тѣ нѣма тогавъ да осжждатъ никакво правителство, никакви депутати, а ще осжждатъ себе си. Онзи, който чуи главата си по своя вина, той никого не осжжда. Ето защо азъ ще ви моля, да не се балтаемъ насамъ-нататѣкъ, а да възприемемъ този принципъ, да дадемъ възможност на населението, да му позволимъ чрѣзъ референдумъ да покаже отъ коя година да се търси разграбеното. И тая нова редакция, която сте прѣдставили, пакъ е донѣкъдъ задоволителна. Защо? Затуй, защото ще се взематъ поне разграбените мери отъ 1903 г. досега, а знае се, че отъ 1903 г. досега много мери сж разграбени; прѣзъ стамболовистския режимъ, както на всѣкъдъ се разграбва, така и въ поземелната собственост се граби. Азъ бихъ желалъ даже и да се създаде и другъ подобенъ законъ на закона за меритѣ, че отъ 1903 г., ако не по-напрѣдъ, то поне отъ 1903 г., който е заграбилъ нѣщо, да му го вземемъ. Прочее, и тая редакция донѣкъдъ е задоволителна.

Отъ друга страна вие запазвате правото на общината, да сжди и онзи, който е заграбилъ и отъ прѣди 1903 г., но то е сѣ едно общината нищо да не получи, защото общинитѣ, както каза г. Копринаровъ, и досега имаха право да завеждатъ дѣла, ала, понеже въпросътъ е сложенъ и, отъ друга страна, въ общи-

ната лицата постоянно се мѣняватъ и тя не е сигурна да-ли ще се спечели процесътъ или ще се изгуби, защото единъ общински съвѣтъ завежда дѣлото, по-послѣ ще дойде другъ общински съвѣтъ и той ще прѣкрати дѣлото това досега не е ставало и нѣма да става. Не е сигурно нищо и азъ вѣрвамъ, че рѣдки ще бждатъ общинитѣ, които ще заведатъ процеси за разграбени мери прѣди 1903 г. Ще има нѣкъдѣ да се заведатъ такива процеси и азъ го съгледвамъ кждѣ ще бжде: понеже отъ 1903 г. ще се взематъ меритѣ повече на стамболисти, въ бждѣше, когато тѣ ще иматъ щастието да взематъ общинитѣ, тогава тѣ ще се помжчатъ да потърсатъ разграбенитѣ мери и прѣди 1903 г., но толкозъ по-хубаво ще сторятъ въ такъвъ случай.

И така, азъ моля да се възприеме референдумътъ при разрѣшението на този въпросъ.

Прѣседателствующъ Н. Гимиджийски: Има думата г. К. Сидеровъ.

К. Сидеровъ: Г-да! Вчера, когато чухъ редакцията, която г. Динковъ даде и се поддържа отъ вѣкои г. г. народни прѣдставители, набърже менѣ ми се хареса. Обаче отъ вчера досега като че нѣщо ме кара да я налусяна. И то едно обстоятелство ми прави много лошо впечатление, като че частнитѣ интереси дойдоха да се стрѣскаатъ малко отъ този законъ и туй е печално, че става въ Народното събрание. Като че частнитѣ интереси се сблъскаха съ общитѣ.

А. Стамболийски: Ами тѣ диктуватъ на общитѣ.

К. Сидеровъ: Азъ зная г. Стамболийски, че трѣбва да запазимъ частнитѣ интереси, но тукъ, когато се работятъ общи работи, малко трѣбва да се отстъпимъ отъ частнитѣ интереси. И частната собственостъ, г. Стамболийски, се пази, когато е добита на основание на съществуващитѣ закони и наредби въ обществото, дѣто се живѣе. Такава частна собственостъ се защитава и ние тукъ говоримъ за произволи, за заграбване на чужда земя отъ общинитѣ.

А. Стамболийски: (Възразява нѣщо)

Прѣседателъ: Моля, г. Стамболийски, Васъ не Ви прѣкъсваше никой.

К. Сидеровъ: Заглавието на самия законопроектъ е такова. Г. Ляпчевъ и досега, вѣрвамъ, не е съгласенъ да отстъпи отъ него, защото снотъ той настоя, както е написано, тѣй да остане. Законопроектътъ носи такова заглавие: „Законопроектъ за запазване, измѣрване и използване на градскитѣ и селскитѣ мери“. Значи, ще дадемъ прѣдимство на интереситѣ на общинитѣ надъ частнитѣ. Заглавието на законопроекта казва, че ако ние не трѣбва да се грижимъ за частнитѣ интереси, то поне много малко се трѣбва да се грижимъ. За да се подкрѣпя, че частнитѣ интереси се сблъскаха тукъ, азъ ще ви посоча, че само отъ вчера сж послѣдвали 3 редакции на този членъ, 3 алинеи. Досега, напр., додѣто се откри за сѣданието, носѣше се редакция до 1910 г., а слѣдъ 15 минути, при откриване на за сѣданието, отъ трибуната излѣзе друга — до 1903 г. Ако търсите съществуването на работата, въ този членъ никакъ нѣма мѣсто за 1, или 2, или 3 прѣдложения, защото въ него се говори кога, кждѣ да се занесатъ оплакванията отъ дѣйствиата на комисията. Този членъ третира друга материя. Отдѣ сега ние намираме мѣсто и тикате единъ новъ членъ?

Г. Мушановъ напрѣдъ — не зная да-ли говори като министъръ или като депутатъ, но както и да е...

Т. Теодоровъ: Той говори като министъръ.

К. Сидеровъ: Защото като министъръ има друго значение.

Т. Теодоровъ: Той не прѣстава да бжде министъръ.

К. Сидеровъ: Азъ много пжти съмъ го слушалъ да казва, че говори като депутатъ и затова питамъ.

Т. Теодоровъ: То е друго.

К. Сидеровъ: Г. Мушановъ се опасява отъ нѣкаква революция. На революцията е турилъ начало г. министъръ Такевъ съ своето окръжно, но тя нѣма да я има съ закона. Ако влѣзе този законъ въ сила и вземе да урежда въпроснитѣ мери, революция нѣма да има; но ако азъ съмъ заграбилъ отъ селската мера и отидѣше общинскиятъ съвѣтъ, безъ този законъ, да вдигне селото и да тури знаци на мората, като махне нѣкакъвъ трѣнъ или камъкъ, тогава, първиятъ съмъ азъ; който ще вдигамъ гюрултия. Вие знаете, че хората се боятъ отъ закона и желателно е да се боятъ и да го почитатъ. Само като се чуе, че е излѣзълъ новъ законъ, съ който ще се уреждатъ меритѣ, хората ще се покорятъ на него и ще бдѣтъ за неговото изпълнение. И казвамъ ви, че този, който е заграбилъ, нѣма да има куражъ да заграбва още, щомъ чуе, че има законъ. Ако отиде общината, кметътъ или помощникътъ, да тегли границитѣ, да, тогава може и бравди да играятъ, но при съществуването на законъ, 70% и повече отъ тѣзи, които сж заграбили незаконно селска мера, ще си свиятъ ушицѣ и нѣма да повдигатъ споръ въ сѣдилищата. Отъ тамъ слѣдва, че нѣма този страхъ, че щѣли сме да се натъкнемъ на много процеси.

Тѣзи, които сж незаконно заграбили мери, нѣма да иматъ куражъ да водятъ процеси, защото не могатъ доказа правото си. Тукъ и интереситѣ на вѣкои г. г. народни прѣдставители ще се сблъскаатъ съ този законъ. Мислите ли, че и тѣзи, които се мжчатъ тукъ да урегулиратъ тая материя съ законъ — да се завардятъ, ще иматъ куража да завеждатъ процеси? Никакъ не.

Туй е, което имахъ да кажа. Азъ съмъ съгласенъ съ първата редакция на комисията въ печатания докладъ.

Прѣседателствующъ Н. Гимиджийски: Има думата г. Д-ръ Калинковъ.

Д-ръ Г. Калинковъ: Г. г. прѣдставители! Вижда се досега не можахме да дойдемъ до споразумѣние нито върху редакцията, нито върху принципа, който се прилага въ чл. 4, не защото се сблъскаватъ нѣкакви интереси на народни прѣдставители, за които загатнаха — азъ това не допускамъ — не, другадѣ е причината: че ние инцидентно съ единъ законъ, който има съвѣснъ друга цѣль, искаме да разрѣшимъ единъ много важенъ принципаленъ въпросъ — тамъ е грѣшката — и въпросъ, който ще вмѣкне една, ако щете, юридическа ересь, единъ юридически абсурдъ, и ще се бори съ съществуващитѣ закони и ще ги тури съ главата надолу. Законопроектътъ има за цѣль, споредъ заглавието, „запазване, измѣрване и използване на селскитѣ и градскитѣ мери“, но не да се дири, кои сж били заграбенитѣ мери прѣди 25 години и какъ да се върнатъ тѣ. Какво виждате, цѣльта на законопроекта е, първо, занаятъ да се експлоатира добръ мерата и, ако е възможно, да се запазятъ. Въпросътъ се възбужда инцидентно. Грѣшката е тамъ, казвамъ, че административната властъ си позволява въ чл. 4, както въ много случаи, смѣлостта да разрѣшава

единъ въпросъ за собственостъ, единъ чисто юридически въпросъ; грѣшката е, че се потъпкватъ принципътъ на правото и че инцидентно разрѣшаваме единъ много важенъ въпросъ. Азъ ви моля да не се поддаваме никога да правимъ инцидентни законоположения, които събарятъ цѣли принципи по правото. Второ, да не прѣдоставяме на административнитѣ власти да разрѣшаватъ най-главни юридически въпроси. Ще си послужи съ примѣръ: кой създаде процеси за горитѣ, кой запали цѣла България съ процеси, кой накара да се каратъ селяни съ селяни, кои разграбиха — не казвамъ ограбиха — селскитѣ мери, кои се обогатиха за смѣтка на селянитѣ и зашто? Вслѣдствие на едно законоположение, създадено отъ административната горска власт, на която се даде право да опрѣдѣля: тукъ е гора, тамъ е пасище, а тукъ не, и вслѣдствие на това, че протоколното опрѣдѣление подлежеше на обжалване и се изоридиха процеси. Можеше този въпросъ да се рѣши, като се прѣдостави на сѣдилищата и да не се възбуждатъ страстите на хората и да не се създаватъ процеси. И досега сѣдилищата не могатъ да се освободятъ отъ процеси за гори, отъ процеси за балтащи и отъ процеси за яйлаци. Защо? Защото на некомпетентна административна властъ се даде сѣдебна функция отъ най-голѣма важностъ. Сега какво искате да стане? Плосъкъ къмъ това, което създадохме, че скарахме села съ села, селски общини съ градски общини, сега искаме да скараме общинитѣ съ своитѣ общинари, да дадемъ право да се разграничи тая мера отъ частнитѣ имоти, да създадемъ въ селото една крамола, да се избиятъ, ако щете, съ референдума на г. Стамболийски. Това е лошо и отъ него трѣбва да ни е страхъ. Ако е така, не може, г. г. народни прѣдставители, да създаваме въ страната процеси вслѣдствие на това, че ние инцидентно ще разрѣшимъ единъ много важенъ въпросъ. Не е оправдано да се дава право на тая комисиия да събори принципа и да тури лицето, което претендира, че е мера, въ положението на отвлѣтникъ, а лицето, което е собственикъ, въ положението на ищецъ; не е оправдано съображението, че общината не могла да си защитава интереситѣ, че не могла да намѣри свидѣтели, че лицата, които управляватъ общината, не се грижатъ за това и че общината трѣбвало да се фаворизира. Защо? Защо караме бѣдния селеникъ да отиде въ сѣда да се бори противъ общината, да води процеси, да плаща мита; да събира доказателства противъ общината, която е винаги по-силна отъ него? Този, който владѣе, разбира — това обща презумция чисто правна — че той е собственикъ и казва: ела се бори, изпъди ме на основание на закона и тогава ще ти кажа, че е мера. И съ това, г. г. народни прѣдставители, вие, като туряте общината въ положение да бѣде отвлѣтникъ, нарушавате чл. 67 отъ конституцията, който санкционира, че правата на собственостъ сѣ непрекословени, безразлично да-ли е то крадено, да-ли е завладѣно незаконно, или пъкъ е придобито на законно основание. Защо сега ние искаме, както каза г. Мухановъ, да направимъ една революция?

Н. Сидеровъ: Революция прави окръжното на Такева, а не този законъ.

Прѣседателствуващъ Н. Гимиджийски: (Звъни) Моля, г. Сидеровъ, не прѣкъсвайте.

Д-ръ Г. Калинковъ: Ако вие искате да направимъ една коренна реформа въ страната, да търсимъ кой отъ освобождението насамъ незаконно е забогатѣлъ и е заграбилъ чуждѣ имотъ, зашто да правимъ това само за недвижимата собственостъ? Елате тогава да търсимъ и да видимъ тия, които сѣ разбогатѣли, които иматъ палати въ София и Варна, да-ли правилно сѣ

приобрѣтени тѣхнитѣ имоти или сѣ откраднати. Принципътъ не трѣбва да бѣде ограниченъ, а трѣбва да отиде докрай. Но така не може да се реформира обществото не може да се търси смѣтка за произхода на имотитѣ и затова законодателятъ не търси такава. Който владѣе имота той е собственикъ. На този, който претендира, че съмъ го заграбилъ, азъ имамъ право да кажа: ела докажи, че не съмъ собственикъ. Това е такова свещено право, което не може да се отнеме съ никаква презумция.

Г. Копринаровъ: Докажи, че не си го открадналъ.

Д-ръ Г. Калинковъ: Ще докажа, че не съмъ го открадналъ, ще докажа, че го владѣя на законно основание. Защо създаватъ презумция на общината да мисли, че всѣко парче, което владѣя като нива, било мера? Докажи, че това е било мера.

А. Стамболийски: Защо тогавъ прѣслѣдватъ джебчиитѣ?

Д-ръ Г. Калинковъ: То е друго. — Отдѣ ще различите, коя нива е крадена и коя не е крадена, или е самостоятелна нива? Комисиията не прѣдставлява отъ себе си абсолютно никаква гаранция за правнитѣ отношения на хората. Гаранция прѣдставлява сѣдилището. Ето зашто азъ се обявявамъ противъ инцидентното законодателство въ смисълъ да се разрѣшаватъ правнитѣ отношения на хората по такъвъ начинъ, отъ нѣкакви си комисиии. Вихъ допусналъ само едно: занаяпрѣдъ една комисиия да опрѣдѣли границитѣ на мерата и ако тя намѣри нѣкое парче, което се оспора отъ нѣкого, ще депозира протокола въ общината. Лицето, което мисли, че въ тѣзи граници влиза нѣкое негово парче, трѣбва въ разстояние на 2 мѣсеци да протестира и да каже: „Вие заграбихте моя имотъ“, и тогава общината да отиде въ сѣдилището да го сѣди, да докаже, че е мера, но не да карате лицето, на което принадлежи имота, то да иде да се сѣди. Никой не липшава общината отъ правото да води процеси; тя води и сега, и занаяпрѣдъ ще води. Защо не сѣ се водили процеси досега? Защото нѣма доказателства. Азъ ще ви кажа, че Софийската община се опита да заведе 20—30 процеси, обаче не можа да ги спечели, защото не притежава доказателства. Частнитѣ лица сѣ по-силни съ доказателства и общинитѣ обикновено губятъ процеситѣ. Вие сега ще спечелите ли, като водите процеси съ частнитѣ лица 3—4 години, като ги съсипете съ разноски, съ възнаграждение на свидѣтелитѣ, съ всичкитѣ мжчотии, които ще имъ създадете, и като имъ накърните собствеността? И справедливо се възбуди вчера този въпросъ: ами ако не се докаже, че е мера? Явява се втори процесъ: че той, като е доказалъ, дѣйствително, че не е мера трѣбва да доказва, че е негова собственост. Вие ще създадете единъ слѣдъ другъ сплетени процеси, които ще ни докаратъ до този край, до който ни докараха всичкитѣ процеси по закона за горитѣ.

Сега дохождамъ до оная специална, конкретна редакция за 1903 г. Отъ 1903 г., казватъ, по-нататѣкъ ще се опрѣдѣлятъ границитѣ и общината ще има право единъ видъ въ тая обща мера да тури и нѣкои частни имоти и послѣ частното лице ще води процесъ, а който е взелъ мера по-рано отъ 1903 г. общината ще води процесъ. Ами ако се заведе едно дѣло и се окаже, че лицето е заграбило мерата въ 1902 г., какво ще стане? Ще се унищожи протоколътъ. А ако е отъ 1901 г.? Безцѣлно; не се достига това, което искате. Ами протоколитѣ и скицитѣ отъ 1903 г., които бѣха само за измѣрването, даватъ ли ви гаранция, че границитѣ на мерата сѣ точно опрѣдѣлени и че никои имоти не сѣ частни? Каква гаранция ви даватъ? Абсолютно никаква. Ето зашто

чл. 4 ще вмъкне само една пертурбация, една вражда, каквато досега имаме между село и село и която занаятът бихме имали между селяните и общините. И съгласно референдума ще се изтрепят, кърви ще се проливат и никакви резултати няма да се добият. Азъ поддържамъ, че подобно нѣщо нѣма си мѣстото въ единъ такъвъ законъ, който съвсѣмъ друга цѣль гони, а не да скарва хората, не да повдига революция въ обществото, не да търси смѣтливост, какво е било прѣди 20 години и кой на какво основание е станалъ собственикъ. Азъ поддържамъ, както казахъ, че чл. 4 може да се приеме само въ такъвъ смисълъ: занаятът да се опрѣдѣли мерата, и ако въ нея влизатъ частни имоти, ще се депозира протоколътъ въ общината и въ разстояние на 2 мѣсеци, ако послѣдва нѣкакъвъ протестъ, общината да заведе процесъ, отъ което право тя не е лишена. По този начинъ вие нѣма да създадете много процеси и нѣма да създадете крамоли, а по другия начинъ, мислете му, вие ще бждете причина да се пролѣятъ кърви въ цѣла България.

Прѣседателствующъ Н. Гимиджийски: г. Драгиевъ има думата.

С. Савовъ: Той говори вчера.

Д. Драгиевъ: Г. г. прѣдставители! Г. Копринаровъ настоява да се прѣдостави право на комисията, безъ да се говори за какъвто и да било срокъ, да опрѣдѣли, слѣдъ произнасяне на клетва, по чиста съвѣсть, границата на мерата и да се възстанови тази граница. Разбирамъ добръ побужденията, които движатъ г. Копринарова, за да прѣдложи такава една редакция, но ще трѣбва да ги съобразимъ съ възможността, ще трѣбва да видимъ, дали е възможно това, което той иска да се приложи, какви ще бждатъ практическите послѣдствия отъ такава една редакция на члена. Вчера г. министърътъ възприе, шото членовѣ на комисията да полагатъ клетва. Какъвъ ще бжде сега практическиятъ резултатъ на тази редакция, която прѣпорѣчва г. Копринаровъ и която е вчерашната редакция на члена. Прѣди всичко, г. г. прѣдставители, добръ е да си опрѣдѣлимъ ясно цѣльта, която прѣслѣдваме. Цѣльта, която прѣслѣдва законопроектътъ, който обсъждаме, е, прѣди всичко, да запази меритъ въ сегашните граници — това е първата и най-важната цѣль. Покрай това има желание у народното прѣдставителство, шото онѣзи заграбвания на мери, които сж станали въ голѣмъ размѣръ прѣвъ послѣдните нѣколко години, по възможностъ да се възвѣрнатъ обратно, да станатъ пакъ общински мери. Нѣкой г. г. прѣдставители отиватъ още по-нататѣкъ — това стана ясно отъ сношното дебатиране. Тѣ казватъ: принципъ всеизвѣстенъ е, че общинската мера, макаръ и прѣминала като частно владѣние, разработена, завзета, макаръ и 20 години вече да бжде въ рѣцѣтъ на тогъвъ или оногъвъ, и 50 и 100 години да бжде, веднажъ доказано, че е било мера, пакъ ще си остане мера. Вземайки въ съображение този принципъ, нѣкои господа отиватъ по-нататѣкъ и казватъ да се даде право на комисията да издири точните граници, старитѣ граници на мерата и да я възстанови тамъ, дѣто тя заблагоразсѣди, дѣто тя знае. Ще се заведемъ наистина имотитѣ на всички тия, имотитѣ, на които по-напрѣдъ сж били общинска мера, но нищо отъ това.

Азъ мисля, че когато редимъ единъ какъвто да билъ законъ ще трѣбва да обърнемъ особено внимание върху неговитѣ практични послѣдствия, върху неговата приложимостъ. Възможно ли е, питамъ азъ, да запазимъ чрѣвъ този законъ меритъ въ днешнитѣ имѣ граници? И възможно е, и належаще е, необходимо е. Противъ това не може да бжде никой български министъръ, никой депутатъ, никой извѣнъ

стѣнитѣ на тази камара; въ селото или въ града всички сж съгласни меритъ въ днешнитѣ имѣ граници да бждатъ запазени. Стѣдователно, такава една цѣль можемъ да вложимъ въ закона. Можемъ ли да отидемъ крачка по-нататѣкъ и да поискаме, разграбеното въ скоро врѣме да го възвѣрнемъ пакъ за общинска мера? Можемъ. И това можемъ да се опитаме да сторимъ. Но докѣдѣ можемъ? Г. Копринаровъ ни казва: дѣто рече комисията. Е добръ, дѣто ще рече подведената подъ клетва комисия, но това не ще можете, г. Копринаровъ, да го вземете. Азъ ще Ви приведа слѣдния примѣръ. Знаемъ села, особено полскитѣ села, дѣто меритъ сж по-голѣми, иматъ и днесъ-днесъ хиляди декари мера; мерата обикновено е голѣма ивица, която криволичи насамъ или натамъ, и опасва повечето отъ землището, отъ двѣтъ ѝ страни сж ниви и тѣзи ниви, при днешната разпокъсаностъ на поземлената собственостъ у насъ, не сж само на богати, ами сж и на бѣдни, ами сж на цѣлото село и, особено въ полскитѣ села, рѣдко сж онѣзи хора, които да нѣматъ поне едно парче нива до мерата. Какво е ставало сега съ тѣзи ниви, които сж били до мерата? И днесъ, и вчера, и прѣди десетки, и прѣди 50 и повече години тѣ сж расли, расли сж бразда по бразда, орали сж днесъ живущитѣ, орали сж тѣхнитѣ бащи, орали сж тѣхнитѣ дѣдовци и прадѣдовци и сж нарасли нивитѣ имъ. Ако, сега, въ една комисия попаднатъ 60—70-годишни хора, или 50-годишни хора и вие ги подведете подъ клетва, каквито и инструкции да давате на агрономитѣ, каквито и да си мислите днесъ тукъ, когато редите закона, единъ 50-годишенъ човѣкъ, единъ 60-годишенъ човѣкъ, подведенъ подъ клетва да каже той, кѣдѣ е границата на мерата, заедно, да положимъ, съ други свои съвърстници, стари хора, ако го попитате: по съвѣсть, по права Бога, ти, като даде клетва, кажи кѣдѣ знаешъ границата на мерата — за коя граница ще го питате? За сегашната ли граница? Ами че тя е очевидна за всички. Вие ще го питате за онази граница, която той знае отъ по-ранни години и той, далъ клетва, като разрови своето минало, своята паметъ, да каже: „еди кѣдѣ е“; ще загази въ нивитѣ нѣкѣдѣ на 50—100 м., нѣкѣдѣ на 200, нѣкѣдѣ на 300 и 500 м. и ще каже: „еди-кога, на толкова години като бѣхъ, съ еди-кого тукъ съмъ пасълъ волове, туй бѣше мера; тамъ сме се борили, тамъ сме играли, тамъ сме се били; ето мерата до тамъ бѣше. На-ли ме на-карахте да се закълъна и да ви кажа кѣдѣ е границата — азъ съмъ старъ челякъ, нѣма да лъжа я — ето ви, тукъ бѣ границата 200 м. навѣтрѣ въ нивитѣ“ и пр. И тогава — ако го наредимъ тѣй, споредъ този законъ — на-ли дѣто рече комисията, тамъ ще поставите знаковетѣ — ще трѣбва да поставите тия знакове на 100, 200, 300 м. навѣтрѣ въ нивитѣ, на много мѣста и да ударите границитѣ всрѣдъ нивитѣ и да заграбите въ нѣкои мѣста 500 декара, нѣкѣдѣ 1.000, нѣкѣдѣ 2.000 и да направите това въ всички села, особено же въ полскитѣ, каквито сж мнозинството отъ нашитѣ земеделски села. Е, питамъ Ви азъ, г. Копринаровъ, и всички васъ, г-да, които мислите, че тѣй лесно можете сега да възвѣрнете тѣзи земи, изново да ги направите обществена собственостъ, питамъ ви, тази работа вие ще можете ли да я направите?

Г. Копринаровъ: (Нѣщо възразява)

Д. Драгиевъ: Моля Ви се, какво ще влѣочи тази стара граница, която ще се възстанови? Тя ще влѣочи много ниви, принадлежащи, може би, на болшинството отъ селянитѣ. А какви ще се тия ниви? Тѣ сж ниви прѣминали отъ баща на синъ, нѣкои отъ тѣхъ на внукъ. Двамата братя дѣлили нивата си и единиятъ вземалъ нивата на единия край на землището, а другиятъ — именно това парче, което вие ще

му отнемете, и той ще остане безъ наследство. Много отъ тѣзи ниви, които ще се включатъ въ тази стара граница, сж прѣпродадени, минали сж прѣзъ 2—3 рѣцѣ, броели сж нѣколко души пари за тѣхъ и хората иматъ крѣпостни актове; други отъ тѣхъ сж заложени въ Земледѣлската банка, други сж заложени за дългове прѣдъ кооперативнитѣ сдружвания, други сж ипотекирани за частни дългове, държавата е продала нѣкои отъ тѣхъ на публиченъ търгъ и е снабдила съ документи това или онова лице. Питамъ ви азъ: при туй положение на работата кой министъръ на търговията и земледѣлнето, кой агрономъ, кой сждъ ще се наеме да възвѣрне тѣзи хиляди, тѣзи, може би, милиони декари въ България, да ги прави изново общинска или държавна собственост, или пъкъ да ги прѣпродава на тѣзи хора? Това е невъзможно. И когато тѣзи стари хора ги питате за границата, тѣ ще отидатъ по-нататъкъ — въ селата и градоветъ, и ще ви кажатъ нѣщо друго; ще кажатъ: „Когато азъ бѣхъ на толкова години зная, че дотукъ бѣше границата, която вие сега съ вашата комисиия ще я възстановявате; азъ зная, че нашето село бѣше 40 къщи, то бѣше 50 къщи, а ето сега е 100, 150 — 100-тѣ къщи сж на мерата“, и самата ваша къща, може би, да излѣзе на мерата.

Г. Копринаровъ: Ще я вземете Вие.

Д. Драгиевъ: Азъ съмъ убѣденъ, че ако повикате стари хора софиянци, ще излѣзе, че повече отъ гр. София е на мерата — а г. Малиновъ ни поддържаше една теория, че общинската мера е държавна собственост — и ще излѣзе, че Софийската община е продала държавна собственост и е турила паритѣ ѝ въ своята каса. Има турски села, където турцитѣ сж завзели частъ отъ мерата: нѣкой състоятеленъ или какъвто и да е турчинъ пусналъ оралото, заграбилъ една частъ отъ мерата прѣди 20, прѣди 30, прѣди 40 години врѣме, изоралъ, направилъ ниви; отиватъ отпослѣ български прѣселеници въ тѣзи турски села, прѣкупуватъ тия ниви, които могатъ да бждатъ и нѣколко стотини или нѣколко хиляди декара, прѣкупуватъ тѣзи имоти, турцитѣ взематъ паритѣ, изселватъ се; сега, днесъ-заднесъ останалитѣ жители на това село могатъ да бждатъ пакъ въ болшинството си турци, и на тѣзи турци вие сега ще оставите да разрѣшаватъ въпроса за границитѣ, а понеже тѣ сж болшинство въ селото, ще бждатъ болшинство и въ комисията и тѣ твърдѣ лесно могатъ да покажатъ границата тамъ, където е била нѣкога; пъкъ и тѣзи имоти, които сж прѣминали въ български рѣцѣ, въ рѣцѣтѣ на български прѣселници, ще останатъ въ мерата. Ще ги вземете ли г. Копринаровъ? Ще можете ли вие да ги вземете?

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Моля, г. Драгиевъ, не се обръщайте къмъ г. Копринарова, а къмъ Събраннето.

Д. Драгиевъ: И каква смисълъ ще има туй завземане, когато, отъ една страна, вие прѣселвате банатски българи, давате имъ отъ държавнитѣ земи, а пъкъ, отъ друга страна, вие туй, което хората нѣвга бразда по бразда сж завземали и работятъ, прѣхранватъ своитѣ дѣца и плащатъ данъци на държавата, ще искате да го обърнете сега за нова смѣтка на мера? Но азъ се съмнѣвамъ, че туй вие можете го сторити.

Г. Копринаровъ: Искамъ думата за лично обяснение.

Д. Драгиевъ: Ще внесе по този начинъ такъвъ единъ смутъ въ населението, такъвъ единъ смутъ въ владѣннето на поземелната собственост, щото прави сж опасенията на г. Мушанова, че можете да имате

нѣщо повече отъ единъ Дурантъ-Кулакъ. Най-послѣ, и да би се намѣрила комисиия, която да си позволи възстановяването на подобни стари граници, и да би се намѣрило сждилище, което да утвърди тѣзи протоколи, се пакъ не може да се намѣри една властъ въ тая страна, доста силна, която да наложи сѣдебното рѣшение, защото твърдѣ е за вѣрване, че веднажъ направено такова едно завземане отъ нивитѣ на хората, тия хора ще продължаватъ, и слѣдъ протоколитѣ на вашата комисиия, и слѣдъ рѣшението на вашия сждъ, да си обработватъ имотитѣ. Какъ вие ще спрете тази обработка на хиляди декари земя въ повечето, ако не въ всичкитѣ села? Ами че вие ще трѣбва да турите по цѣла рота стражари въ всѣко село, за да вардятъ, когато хората излѣзатъ съ оралата си, или когато отидатъ да жънатъ, да не боравятъ съ тѣзи имоти. Това е абсолютно невъзможно.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Г. Драгиевъ! Говорете по чл. 4; това бѣше отговоръ на г. Копринарова.

Д. Драгиевъ: Моля Ви се! Съ това, обаче, съвсѣмъ не значи, че ние отиваме да покровителствуваме нѣкакви си заграбвания; ние прѣдоставяме правото на общинитѣ да си търсятъ онова, което смѣтатъ, че е тѣхно — никакви грабежи ние тукъ не покровителствуваме. Но ние не можемъ да отиваме твърдѣ късно да пѣхаме нашата рѣка, за да търси нѣкакво си общинско нѣщо, което самата община го е прѣнебрѣгнала въ продължение на десетки и десетки години, оставила го е по единъ или другъ начинъ да бжде завзето отъ частнитѣ стопани. Азъ мисли, прочее, че не можемъ да дадемъ такава широка задача на закона, не можемъ да задължимъ днесъ комисиитѣ, подведени подъ клетва, да дирятъ нѣкакви си стари граници. По-добъръ би било, както говори нашиятъ другаръ г. Стамболийски и както ние порано поддържахме, да се прѣдостави на населението чрѣзъ референдумъ, само да се произнесе по тоя въпросъ. И увѣренъ съмъ, че населението ще направи възможното днесъ — то ще запази сѣчествующитѣ мери, ще да вземеме онова, което е прѣсно заграбено, отъ нѣколко години насамъ, и по-нататъкъ не ще отиде. Но, понеже виждамъ, че болшинството не е настроено да възприеме прѣдложението за референдума, тогава, въ желанието си да не прѣдизвикаме този смутъ, ние сме наклонни да възприемемъ тази редакция, която сега г. докладчикътъ ни прѣдлага. Ние не покровителствуваме — повтарямъ да кажа — никоя кражба, защото, вѣнъ отъ това, всѣка община пакъ има право да подири чрѣзъ сждъ своето, ако смѣта, че има нейно нѣщо заграбено.

Това е, което имамъ да кажа.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Има думата г. Драганъ Чахъровъ.

Обаждатъ се: Нѣма го.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Има думата г. Тодоръ Икономовъ.

Т. Икономовъ: Г. г. народни прѣдставители! Досега, както е въ закона за разработването на меритѣ, ако сж станали нѣкои отгѣпвания отъ нѣкой общински имотъ, общината имаше право да заведе искъ за нарушено владѣние срѣщу похитителя, ако не сж се изминали 6 мѣсеца отъ заграбването на имота; ако сж изтекли 6 мѣсеца отъ заграбването на имота, общината трѣбва да заведе искъ за собственост. Тѣзи общи юридически правила бѣха еднакви, както къмъ частнитѣ лица, така и къмъ общинитѣ и къмъ държавата. Слѣдователно, ако нашитѣ дѣйствущи досега закони уреждатъ ясно и положително тази

материя, въ защита правата на общинитѣ и частнитѣ лица, азъ не виждамъ, защо, покрай тѣзи дѣйствующи законоположения, съобразни съ важни принципи и на правото, трѣбва да съществува и чл. 4, който обръща създаденитѣ законоположения съ главата надолу, както каза г. Калинковъ, а игнорира важни юридически принципи. И, дѣйствително, г. г. народни прѣдставители, азъ виждамъ, че мотивитѣ къмъ законопроекта обясняватъ неговата основна идея така, че законопроектътъ гони една единствена цѣль — да запази *Statu quo*-то, да опрѣдѣли точно границитѣ на сега съществуващитѣ мери, да ограничи занаятъ заграбванията и кражбитѣ тѣхни, и до тукъ спира. Туй личи отъ мотивитѣ на законопроекта и туй чухте отъ г. министра на земледѣлието, когато той отговаряше на нѣкой говоривши при разискването по принципъ на законопроекта, че, дѣйствително, неговиятъ законопроектъ гони единствено тая цѣль. И, дѣйствително, този законопроектъ друга цѣль не може да гони по слѣдующитѣ съображения. Каквото и да правите вие, каквито и редакции да давате на чл. 4, щомъ вие съ него искате да посегнете върху частнитѣ интереси, които се базиратъ върху самия фактъ на владѣние, вие ще изпадате винаги въ туй положение. И, дѣйствително, какво ни говори намъ дѣйствителността? Законътъ дава право на общинитѣ да защитятъ чрезъ искъ за нарушено владѣние въ разстояние на 6 мѣсеца, ако нѣкои частни лица заграбятъ нейния имотъ. Тукъ има 65 души адвокати; азъ бихъ желалъ поне единъ отъ тѣхъ да каже, кога е видѣлъ една община да води процесъ за нарушено владѣние противъ частни лица, защото сж нарушили владѣнието на общината по отношение нейнитѣ мери? Такъвъ процесъ азъ не съмъ видѣлъ въ своята 10-годишна вече практика. И туй не става, г. г. народни прѣдставители, по много простата причина, че заграбването и разораването на меритѣ става незабѣлвано, никой не може да забѣлжи, кога става този процесъ на заграбване. Е, питамъ тогава: какви цѣли ще прѣслѣдва послѣдното измѣнение на чл. 4 — да се взематъ тия мери, които сж заграбени отъ 1903 г. насамъ, а тия, които сж заграбени по-рано отъ 1903 г., общинитѣ да си водятъ процеси за право на собственост и, като доказатъ своитѣ права надъ тѣхъ, да ги възвѣрнатъ? Ще намѣрите ли вие единъ свѣдѣтель, който ще може съ положителност да ви каже: „Това мѣсто отъ тукъ нататкъ е заграбено отъ 1903 г. насетнѣ, а другото — по-рано.“ Слѣдователно, поставено туй условие: заграбенитѣ имоти отъ 1903 г. насетнѣ да се повѣрнатъ отъ властта на общинитѣ, е постановление, което нѣма да постигне абсолютно никаква цѣль, защото азъ ви казвамъ, че вие не ще можете да установите не само отъ 1903 г. насетнѣ кое е заграбено, но и отъ 6 мѣсеца вие не можете да забѣлжите заграбеното, и затуй ви казвамъ, че липсватъ процеси отъ страна на общинитѣ за нарушено владѣние по заграбването на меритѣ.

Но, по-нататкъ, г. г. народни прѣдставители. Да припомнимъ даже, че туй дѣйствително може да се установи прѣдъ сѣдилището, то питамъ ви азъ: какъ вие ще отидете по-нататкъ, при слѣдующето положение: явяватъ се прѣдъ сѣдилището да обжалватъ протокола и частното лице ви доказва, заедно съ двама свѣдѣтели, че то е заграбило слѣдъ 1903 г. имота? Тогава, съгласно туй постановление на чл. 4, окръжния сѣдъ ще трѣбва да унищожи протокола и да прѣдостави право на общината да си заведе пакъ процесъ на общо основание за собственост; а всѣко едно частно лице въ тоя заведенъ процесъ, поради заграбване, може да намѣри двама свѣдѣтели и да се защищава съ свѣдѣтели прѣдъ сѣда за собственост. Слѣдователно, всичката тая аномалия, всичката тая бърканица въ редактирането на чл. 4 изхожда отъ това, че вие съ такова едно постановление инцидентно искате да съборите законополо-

жения, точно опрѣдѣлени не само въ нашето законодателство, но въобще въ европейскитѣ законодателства. Вне парежидате принципи, които противорѣчатъ на стари принципи, на правосъзнанието на вѣковетѣ, и заради туй отъ този труденъ пътъ азъ виждамъ единственъ изходъ: г. министърътъ на земледѣлието трѣбва да остане при основната своя идея, която прѣслѣдва съ законопроекта; той трѣбва да даде една такава редакция на чл. 4, която да хармонира съ собственитѣ негови намѣрения — да запази въ това положение *statu quo*-то. Отъ това положение другъ изходъ не виждамъ и затуй поддържамъ прѣдложението на г. Калинкова. И азъ правя това прѣдложение, че чл. 4 може да получи правилната си редакция, само когато го съгласите съ основната идея на законопроекта.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Има думата г. Теодоръ Теодоровъ.

Т. Теодоровъ: Г. г. народни прѣдставители! Още при първото четене на настоящия законопроектъ азъ имахъ честта да обърна вашето внимание върху неговата непълнота и специално върху тѣзи малкотии, за които ние дебатираме сега въ днешното заседание и миналото, като специално се говори за недостатъчната редакция на чл. чл. 3, 4 и 5. Още тогава азъ изказахъ моето мнѣние по този въпросъ, който сега дебатираме. И азъ казахъ слѣдующето — нека прочета само послѣдния пасажъ отъ думитѣ ми. Слѣдъ като мотивирамъ всестранно измѣненията, които трѣбва да станатъ въ чл. чл. 3, 4 и 5, измѣнения, които прѣпорѣчахъ на комисията по въпроса, който сега ни занимава, азъ съмъ казалъ слѣдующето: (Чете) „... а да законоположимъ само това: първо, да се редактира този чл. 3 или 4 въ смисѣлъ, че тая комисия, отъ когото и да състои тя, ще отиде да постави гранични знакове на селската мера по отношение само на имотитѣ на частнитѣ лица или на други учрѣждения, които се намиратъ въ землището на селото и допиратъ до мерата, безъ да се занимаватъ съ границитѣ на меритѣ на село съ село.“ Първо, това ограничение искахъ да поставя, защото границитѣ на село съ село се поставятъ отъ друга една комисия, прѣдвидена въ закона за горитѣ — толкозъ за селскитѣ гори, колкото и за селскитѣ мери — и да не законополагаме по единъ и сѣщи прѣдметъ два пѣти, съ двѣ различни комисии, съ два различни закона, защото тогава ще излѣзе бъркотия, ще излѣзе конфликтъ между рѣшенията на комисиятѣ и министерството. По-нататкъ съмъ казалъ: (Чете) „Ако границитѣ между двѣ села сж безспорни, да се поставятъ и тамъ знаци“ ... Напр., ако е разрѣшено съ сѣдебно рѣшение, или странитѣ не сж се сѣдили нѣкога, но знайтъ си границитѣ, нека поставятъ и тамъ знаци, но щомъ има споръ, да не бутатъ това комисиятѣ, да не го разрѣшаватъ. Казалъ съмъ азъ тогава: да се законоположи, че тамъ, дѣто нѣма споръ, могатъ тѣзи комисии да поставятъ видими, ясни граници — тепета или други знакове, каквито прѣдвижда законътъ тукъ, щото и подиръ 5—10—15 или 120 години да не може да се възбуди споръ за онуй, което днеска е спорно. По-нататкъ азъ съмъ казалъ: (Чете) „... да се поставятъ и тамъ знаци, защото има много граници, които сж разрѣшени вече по сѣдебенъ редъ, и може да се поставятъ знаци сега. Но въ закона да се каже“ — и това съмъ мислилъ, че е най-добрѣ да се каже въ чл. 3, но може да се каже и въ чл. 4 — „че комисиятѣ ще разрѣшаватъ тия въпроси за границитѣ на имотитѣ и ще поставятъ знаковетѣ споредъ видимитѣ знакове на съществуващото владѣние.“ Това съмъ искалъ азъ. По-нататкъ: „Разбирате ли какво искамъ да кажа? Тогава никой нѣма да се пита, както се питае единъ народенъ прѣдставителъ, мисля, отъ свицовско — нѣма го тукъ — и казваше: понеже нѣма давностъ

за меритъ“ и пр. Азъ съмъ мислилъ по-рано, мисля и сега, че този законъ може да бжде много полезенъ, че той е съвършено умѣстенъ, но при едно условие — ако ние не мислимъ съ него да разрѣшимъ всичкитѣ обществени злини и да разрѣшимъ всичкитѣ спорни въпроси относително поземелното владѣние. Ние не трѣбва да мислимъ, че единъ законъ може да изцѣри всичко, може да разрѣши всичко, нито даже трѣбва да мислимъ, че съ законъ всичко може да се разрѣши. Всѣки единъ законъ трѣбва да си поставя една точно опрѣдѣлена задача и, като се прѣслѣдва тая задача, да законоположи точно именно онуй, което е нужно практически, за да може да се осмѣществи тази задача, но никога да не захваща всичко. У насъ се прави много пъти тъкмо противното; създава се единъ законъ по поводъ на една материя, говоримъ по поводъ на тази материя въ Народното събрание и кой каквото знае, каквото го боли, каквото се говори, каквото занимава обществото иска се съ този законъ да се урегулира. Не може да се оправи съ единъ законъ една държава; не може и съ 100 и съ хиляда закони, ами трѣбва да се законополага винаги постепенно. И ако искате да не се разбъркватъ работитѣ, гледайте, колкото се може, задачата на единъ законъ да бжде опрѣдѣлена, да бжде ограничена, ако искате, но да бжде ясно поставена и още по-ясно практически разрѣшима. Тамъ е силата на законодателството и тогазъ може да се извърши една полезна работа, а не, днеска правите единъ законъ, а утрѣ да дойдете да го измѣните или да го отмѣните, както ние постоянно правимъ. Каза се нѣколко пъти — малко тежко и ба, наивно е да го повтори, но трѣбва да го повтори — какви сж цѣлитѣ на този законопроектъ? Както показва текстътъ на законопроектъ, както показватъ мотивитѣ къмъ него, както го обясни и г. министърътъ, той нѣма за цѣль да реставрира, да възвръне назадъ заграбенитѣ мери; не за тази цѣль се създава този законъ. И азъ одобрявамъ тази идея и въ тази смисълъ поддържамъ законопроектъ и затуй прѣдлагахъ комиснитѣ да дѣйствуватъ по видимитѣ знаци на владѣнието. Онуй, което е отпаднало отъ обществената мера и е отишло въ частно владѣние прѣди 5—10, прѣди една, или 100 години, то е отишло вече; за него има цѣръ. Ако ние ще искаме насила да възвръщаме живота, насила да ограничимъ частната собственостъ, за да увеличимъ обществената, ако ние, тъй да се каже, се въодушевяваме отъ принципитѣ на социализма, ние ще трѣбва да създадемъ единъ другъ специаленъ законъ за тая цѣль, за да ги възврънемъ обратно, и тамъ ние ще трѣбва да прѣдположимъ други мѣрки, тамъ ние не ще оставимъ на тия комисии отъ хора, които, може би, сами сж заграбили мери, да ги търсятъ и да ги възвръщатъ; тамъ сждинитѣ трѣбва да бждатъ други и мѣрките трѣбва да бждатъ други. Но и за тази цѣль имаме вече законоположение, г. г. народни прѣдставители, ако не ще искаме да правимъ революция, както се изрази г. министърътъ на просвѣтата; ако ще искаме да дѣйствуваме цѣлесъобразно и безъ потресения, ние, казвамъ, имаме други срѣдства. Какви? Сжществуватъ още отъ турско врѣме законъ за земитѣ съ своитѣ чл. чл. 91—97 и слѣдующи и чл. 102; сжществуватъ и въ сегашния законъ за собствеността и пр. принципи. Тѣзи принципи сж слѣдующитѣ — нека ги кажа накъсо — че по отношение на общественитѣ мери нѣма никакво просрочване, никаква давностъ, по която може да придобие нѣкое частно лице и, щомъ се установи чрѣзъ разпитъ на околни люде — стари хора — по една известна процедура, чрѣзъ клетва или друго, че земята е била нѣкога мера, прѣди 180 години, напр., ако може да се докаже това съ свидѣтели, или ако се докаже чрѣзъ турско рѣшение, или другъ нѣкакъвъ документъ, като се установи, казвамъ, че това е било мера, частното лице и да има тапия, да я е владѣлъ

и баща му и дѣдо му, пакъ могатъ да му я взематъ. Има го това въ закона; тѣзи закони сж специални. Ние нѣма защо да се безпокоимъ съ това нѣщо въ този законъ: този законъ не се занимава съ тази материя, да възвръща неправди. Ама стамболовиститѣ създадоха законъ за разработване на меритѣ и ги разграбиха. Вѣрно е, създадоха законъ, който азъ нарекохъ на врѣмето и наричалъ съмъ го нѣколко пъти не законъ за „разработване“, а за „разграбване“ на меритѣ, и се разграбиха, и станаха злоупотребления, както, впрочемъ, могатъ да станатъ и съ всѣки законъ. Но съ този законъ, който нѣкакъ държи въ себе си едно лакомо парче, каквото е земята, могатъ да станатъ най-вече злоупотребления. Станали злоупотребления — нема съ този законъ ще ги цѣрите? Ние можемъ и безъ този законъ да ги цѣримъ. Мислите ли, че ако въ 1903 г. сж разграбили тѣзи хора общински мери — не по закона, който е създаденъ, а неправилно сж ги заграбили — че не е имало срѣдство да се прѣмахне тая неправда, че ние трѣбва сега да законополагаме, за да се направи това нѣщо? Съвсѣмъ не е тамъ грѣшката. Грѣшката е, че общинскитѣ свѣти гледаатъ прѣзъ прѣсти на тия работи, защото онѣзи, които сж разграбили меритѣ, тѣ сж и които управляватъ общинитѣ и защото това е правено отъ всички, прави се систематически, и защото това е, тъй да се каже, единъ импулсъ, единъ тласъкъ, къмъ който е осъдено да върви нашето частно землевладѣние, нашата собственостъ, както е вървѣла собствеността въ цѣлия свѣтъ. При цѣрвото четене на този законопроектъ казахъ тѣзи мисли, че всичкитѣ народи сж минали прѣзъ този стадий, въ който се намираме ние, че врѣдъ началната собственостъ е била обществена и по-подирѣ се е развила частната. И ние фатално сме осъдени полета-лека тия мери да ги изгубимъ и да се обърнатъ въ частна собственостъ, защото това е въ интереса на производството. Но, отъ друга страна пъкъ, ние имаме известни облаги отъ сжществуването на тая обществена собственостъ, и азъ ви говорихъ за тѣзи облаги. И заради туй, не трѣбва да ускоряваме този процесъ, а трѣбва да гледаме само да го забавимъ. И ако го забавимъ 25, 50, 75 години, то е нѣщо придобито: една известна полза има за други нѣкои. Ето защо, азъ разбирамъ, че нашето правителство сега не се възвръща къмъ една радикална идея и да каже: отмѣнява се законътъ за меритѣ, онзи законъ за меритѣ, и всичкитѣ разграбени мери се отнематъ назадъ, а хората, които сж ги купили, си взематъ паритѣ, и така да се утолѣми обществената собственостъ. То щѣше да бжде най-цѣлесъобразно: кой колкото е платилъ, да му се повърнатъ паритѣ. Не ще го поиска г. министърътъ, не ще го поиска правителството, нѣма да го поиска и никое друго правителство, по редъ съображения, които сега не му е врѣмето да издирвамъ, защото монѣтъ 20 минути ще изминатъ. Така че — искамъ да склѣча — недѣйте мисли, че сега, съ този законопроектъ, ние ще трѣбва да изцѣримъ злото. Заграбенитѣ мери, заграбенитѣ части отъ лицата, които сж заграбили мери, трѣбва ли да ги оставимъ? Не трѣбва да ги оставимъ. Но не е тукъ цѣрътъ. Накарайте общинитѣ да дѣйствуватъ. И ние тукъ законополагайте колкото щете; ако тѣ не отидатъ да ги сждатъ и да искатъ да си взематъ меритѣ, нѣма да стане нищо, защото не сме ние, които ще се явимъ въ качеството на истци, не сме ние, които ще се явимъ като свидѣтели, не сме ние, които ще платимъ разносикитѣ, ами сж тѣ — ако искатъ, тѣ ще ги прѣслѣдватъ; ако не искатъ, нѣма да ги прѣслѣдватъ. Какво ще ги правимъ? Оставете, слѣдователно, този въпросъ настрана, недѣйте се грижи тукъ, съ този законопроектъ, зарадъ меритѣ, които сж заграбени, ами искайте, съ сжществующитѣ други наши закони, да накарате кметовѣтъ, администрацията да ги накара, въ порядѣка на контрола на

управлението, да изпълняват функциите си. Може да има не от 1903 г., от стамболовистско време, разграбени мери, ами сигурно ще има разграбени мери и от прѣди 15 години. Сждилищата казват, че има и от прѣди 25 години. И водят се такива процеси — турски имотъ, чифликъ или гора, продаденъ на българинъ, владѣлъ го дълго време, владѣлъ го въ турско време, има си турски тапии, има си български тапии — водят селянитѣ процеси и ги печелятъ, и ги взематъ ту отъ турци, ту отъ българи, ту отъ българи, които сж купили отъ турци — отъ прѣди 20—25 и отъ прѣди 40 години има работи. Това се върши и безъ насъ. И вие тукъ нѣмате нужда да вкарвате тѣзи законоположения въ единъ законопроектъ, който е по Министерството на търговията и земледѣлието. За това нѣщо има срѣдства въ нашитѣ материали и процесуални закони, които сж по Министерството на правосъдието, въ организацията на правдораздаването и сжденето, тамъ, прѣдъ сждилищата, по процеситѣ за частна и обществена собственост. Щомъ ние тѣй погледнемъ на работата, г. г. народни прѣдставители, задачата на тѣзи комисии става много проста; тя е такава проста, каквито сж прости и самитѣ комисии, защото, недѣйто забравя, че тѣзи комисии, асжж, трѣбва да бждатъ на висотата на своето положение, а тѣ сж хора не юристи, тѣ ще бждатъ хора: селски кметове, помощници на селскитѣ кметове, и обикновено хора селяни, може би, понѣкога малограмотни, може би, и неграмотни. Тѣ ще отидатъ тамъ. Вие не мислете да имъ дадете за мисия, да урегулиратъ правата на собственост между частнитѣ лица и между общинитѣ, защото тогава ще значи, да имате вие прѣдставление, че правосъдието е най-простото нѣщо, което всѣки единъ селянинъ, всѣки единъ неграмотенъ човѣкъ може да го раздава; и то значи, да поставимъ основитѣ на обществото, частната собственост, на най-несигурни начала; то значи, да запалимъ тази земя. Азъ не искамъ да влазамъ въ тѣзи дискусии: обществената собственост ли трѣбва да се прѣдпочита или частната. И двѣтъ трѣбва да се прѣдпочитатъ. Не може тукъ да се говори за колизия между частенъ и общественъ интересъ, защото и частнитѣ и общественитѣ интересъ сж интереси на собствеността, и едното, и другото право е санкционирано въ конституцията. Ако ние бѣхме социалисти, тогава можехме да кажемъ: „Долу частната собственост!“ Ако ние бѣхме послѣдователи на Прудона, можехме да кажемъ, че всичкитѣ частни лица сж крали, едни по-рано отъ 1903 г., други по-поздирѣ. Ами вие мислите ли, че които сж притежавали земи въ турско време, тѣ сж били по на законно основание? — Съ отиването при тапуджията, тѣ сж били отдѣлени отъ държавната земя и общинскитѣ участъци, срѣщу една нищожна такса, и самото работене въ продължение на редъ години, по турското законодателство, ви дава право. Вие можете да прослѣдите този процесъ и у насъ, че и у насъ частната собственост не е нищо друго, освѣтъ кражба отъ общата. Тѣй е. Но това не значи, че трѣбва да унищожимъ частната собственост и да отидемъ къмъ обществената. За да бждемъ логически, ако сме социалистическо Народно събрание, ние тѣй ще рѣшимъ — обществената собственост се прѣдпочита, при всѣка колизия дайте право на държавата, и нѣма нужда отъ сждилища тогава. Но ние не сме такава Народно събрание, ние не искаме това. Слѣдователно, и единтѣ, и другитѣ права — и правата на общината и правата на частнитѣ лица за насъ, за българското Народно събрание сж еднакво защитени, еднакво справедливи, и ние трѣбва да ги почитаме.

Ако това е така, тогазъ, казвамъ, задачата на комиситѣ трѣбва да бжде съвсѣмъ проста — не да разрѣшаватъ въпроси на правото, а да разрѣшаватъ въпроси на факта; защото, колкото сж мъчни за раз-

рѣшение въпроситѣ на правото — много пжти умни и опитни сждии не могатъ да ги разрѣшатъ, съ помощта на адвокати отъ едната и отъ другата страна, които се сражаватъ, и не могатъ да разрѣшатъ въпроса въ тритѣ инстанции — колкото сж мъчни, казвамъ, въпроситѣ на правото, толкова сж лесни въпроситѣ на факта. Какво разбирамъ азъ подъ въпроси на факта? Тѣзи комисии ще отидатъ и ще кажатъ, не кое на кого принадлежи, не кое е било мера, а не частна собственост, и сега е станало частна собственост, а ще отидатъ и ще кажатъ: нашата мера сега, въ днешно време, когато ние отиваме — азъ ще го поправи: не може „когато тѣ отидатъ“, защото това отиване може да продължи три години, по трѣбва да се фиксира една дата; мосто мнѣние е: на 1 януарий 1910 г. трѣбва да бжде, напр.; колкото се може по-близка къмъ деня, когато комисията ще отиде — ще отидатъ и ще погледнатъ. „Какво е това?“ — „Мера: цѣлина, не е орано, не е обработвано, защото мерата у насъ не се оре.“ — „Какво е това?“ — „Това не е орано, това не е угаръ, това не е засѣяно пространство.“ Това ще го види всѣки, който не е слѣпъ. Нѣма нужда отъ никакво юридическо образование, нѣма нужда отъ никакви юридически познания, а има нужда отъ здравъ смисълъ: И като видятъ това нѣщо, ще кажатъ: Кадѣ е нашата мера? — Нашата мера е тукъ. Дайте да гудимъ знакове тукъ, защото нашата цѣль е оттукъ-натѣй да спремъ това разграбване, да спремъ ралото да не отива навжтрѣ, защото тази година сж тукъ, догодина ще влѣзатъ още по-навжтрѣ: миналата година знаемъ, че бѣха тамъ, по-миналата година знаемъ, че бѣха по-насамъ, сега виждаме, че сж тукъ — дайте да ги спремъ. Въ това отношение задачата на тия комисии ще бжде консервативна: да запазятъ туй, което съществува, а нѣма да бжде изследователна: да търсятъ, да издирятъ, какъ е било по-прѣди и кое е било правомѣрно, и доколко е било правомѣрно, защото това, второто, е задача на сждилищата, добрѣ организирани въ три инстанции. Недвижимата собственост, г. г. народни прѣдставители, е най-сжжната, най-цѣнната за нашия българинъ; той за нея се сжди най-много: въ сждилищата процеситѣ за недвижими имоти сж $\frac{3}{4}$ отъ другитѣ; търговскитѣ процеси сж малко; процеситѣ за движими имоти сж малко; недвижимитѣ имоти сж, които интересуватъ сега-засага българина, защото тѣ сж, които съставляватъ нашето богатство. Ние не можемъ така леко да гледаме на тая работа, и още при първото четене казахъ, че този законъ може да бжде добъръ, но може и да запали огъня въ България, и може да създаде безсмислена работа на адвокатитѣ и на сждитѣ, и утрѣ, покрай доброто, което се гони да се постигне, да направи едно зло, което не е желалъ, което не е прѣдвиджалъ. Като опрѣдѣлите така задачитѣ на тѣзи хора, вие ще спечелитѣ много. Вие не мислете, че този законъ ще остане безъ смисълъ: ако той може да гуди границитѣ на днешнитѣ мери, отукъ-натѣй да не се разграбватъ, тя е една голѣма заслуга. Но ограничете се съ тази заслуга, недѣйто иска още да поправате сега неправдитѣ на миналото; оставете на прокуроритѣ, оставете на общинаритѣ, оставете на сждилищата да поправятъ тия неправди. Вие и ние, правителството, XIV-то обикновено Народно събрание, ако направимъ, казвамъ, това, да изпратимъ часъ по-скоро тѣзи комисии — и тогазъ тѣ ще си изпълнятъ задачата много по-скоро; нѣма да изпитватъ свитѣтели, нѣма да бавятъ никакъ, ами ще обиколятъ землището, ще поставятъ границитѣ както трѣбва — ние постигаме много. Добрѣ, но ако обиколятъ границата, може да забѣлѣжатъ, че Иванъ, Стоянъ е вземалъ толкозъ и толкозъ отъ 7 или 8 години. Нека заведатъ процесъ, Кой имъ прѣпятствува да заведатъ процесъ? Не е вѣрно, че общината е по-слаба въ процеситѣ, отколкото частнитѣ лица. Моятъ опитъ на

адвокатът отъ 20 години, ако не и повече, ми е показалъ, че общинитѣ винаги по-лесно печелятъ процеситѣ, отколкото частнитѣ лица, защото и свидѣтели намѣрватъ повече и знаятъ да ги заведатъ на мѣстото, и пари харчатъ, и всичко.

Г. Копринаровъ: Общинитѣ не печелятъ никога.

Т. Теодоровъ: Печелятъ общинитѣ, но то не е важно. Въ всѣки случай, ако не печелятъ повече, не сж поставени по-злѣ. Защо ми говорите това? Вие, като частно лице, по не можете да спечелите. Колко частни лица сж взели общинска собственост? Вие не знаете това, г. Копринаровъ, Вие сте по-младъ. Не искамъ да се отдалечавамъ въ това нѣщо.

Г. Копринаровъ: Г. Теодоровъ! Тамъ, дѣто се краде педя по педя, нийде не е спечелено, а тѣ сж заграбвали нивитѣ; тѣ не сж заграбвали, както общината, изъ единъ пѣтъ.

Т. Теодоровъ: Щомъ общината заведе искъ за собственост, какъвто е нейниятъ искъ, и се ползува отъ дознанието на околнитѣ села, ще дадатъ на нея право, а на частнитѣ лица ще взематъ имота. Азъ съмъ ималъ случаи, не единъ, а стотици. Но да оставимъ това; то не е важно, азъ го казахъ мимоходомъ. Въ всѣки случай, общината е поставена процесуално въ еднакви права съ частнитѣ лица, и ние нѣмаме никакво основание да залѣгаме за общинитѣ въ вѣда на частнитѣ лица. Ние толкова помалко трѣбва да залѣгаме, г. г. народни прѣдставители, сега за общинскитѣ интереси, защото ние даваме тази работа въ рѣшитѣ на общинския съвѣтъ, главно на кмета, който ще ръководи работата, и помощника му, и ми се струва, че частнитѣ лица ще бждатъ много по-слабо защитени въ тѣзи комисии, че нѣма опасностъ, че тѣзи комисии ще дадатъ нѣщо отъ мерата на частнитѣ лица, а има се опасностъ, по-скоро, че пристрастно ще нацѣрбятъ, ще поискатъ да нацѣрбятъ правото на собственост на частнитѣ лица и, въ особеностъ, тамъ, дѣто има паракендѣта, тамъ, дѣто има частенъ човѣкъ, който притежава нѣщо въ друго землище, тамъ ще му взематъ земята и ще го пратятъ той да отиде да се сжди и вие ще създадете грамадни оплаквания. Та, ако се ограничи тѣй задачата на тѣзи комисии, работата имъ ще бжде лесна, тя ще се свърши скоро, тя нѣма да прѣдизвика и процеси. Но кой може да прѣдизвика процеси? Може да ги прѣдизвика обстоятелството, че има заграбени мери. И нека ги заведатъ. Азъ да съмъ министъръ на търговията и земледѣлието или на вжтрѣшнитѣ работи, ще обърна вниманието на кметоветѣ, прѣди всичко, върху това, доколко тѣ сж си запазили меритѣ. Ще направя анкета вредъ, дѣто мисля и зная, че сж заграбени общински мери, безъ да се платятъ. Ако съмъ министъръ на финанситѣ сжщо, така ще имамъ присърце това нѣщо. Вѣрвамъ, че и господата (Сочи министритѣ) иматъ присърце това нѣщо, и по този начинъ, то ще се изцѣри само съ обикновенитѣ закони. А тукъ се оставете отъ този меракъ, и заради туй азъ ви моля, да се съгласите, и комисията да се съгласи, да нѣма това — 1903 г., ами да се каже 1 януарий 1910 г., и азъ бихъ поддържалъ мнѣнието на тѣзи и азъ бихъ го поддърпилъ, защото комисията ще трѣбва да се ръководи отъ видимитѣ знаци на владѣнието, но, ако го оставимъ тѣй, „отъ видимитѣ знаци на владѣнието“, докато отиде комисията, за да се не насърчатъ хората, понеже ще се рѣшава въпросътъ по видимитѣ знаци на владѣнието, да отиватъ да заорватъ повече, заради туй да се каже къмъ 1 януарий 1910 г. Азъ бихъ прѣдложилъ туй, което учавамъ се, нѣкои колеги сж прѣдложили, 6 мѣсеца по-рано, защото това сжотвѣтствува съ нашето граж-

данско сждопроизводство за 6-мѣсечното владѣние. Но понеже владѣнието обикновено на нивитѣ става само прѣзъ извѣстенъ периодъ на годината: тѣ се владѣятъ или изораватъ само прѣзъ извѣстни мѣсеци, а не прѣзъ други, за тѣхъ би трѣбвало година, и понеже зная, че тѣзи комисии нѣма да се свършатъ само тая година, ами ще продължатъ още много, за да не се затруднява задачата на комисиятъ — може би подиръ 2—3 години да се произнесатъ нѣкои комисии, какво е било много отдавна — азъ приемамъ, че ще бжде най-цѣлесъобразно да кажемъ тѣй: „че комисиятъ ще опрѣдѣлятъ границитѣ.“ — Тѣ не разрѣшаватъ въпроса за собствеността, тѣ разрѣшаватъ въпроса за факта, сега както е, и тѣхнитѣ протоколи ще служатъ за доказателство, че въ 1910 г., въ м. май, като сж отишли, констатирали сж, че къмъ 1 януарий 1910 г. ей до тамъ е била мерата. Но това не значи, че туй е правомѣрно, че туй ще бжде во вѣки вѣковъ, не: частнитѣ лица може да сж си изоставили нѣкои парчета неорани или запустнати отъ дълго време, защото сж нѣкъдѣ въ странство, и тѣхното мѣсто да влѣзе въ тѣзи граници; тѣ ще дойдатъ да се сждатъ; нека се сждатъ. Частнитѣ лица може да сж завладѣли нѣкои други мѣста, които сж вънъ отъ тѣзи граници — нека ги сжди общината, и когато отиде приставътъ, той ще прѣмѣсти камѣка, отъ тукъ, тамъ. Но сега комисиятъ ще констатира факта, тѣ ще положатъ началото на една нова ера, на единъ новъ периодъ въ владѣнието и рзграничението на земитѣ, а това ще бжде заради насъ много. И тогава този законъ ще се изпълни скоро, ще се изпълни, може би, въ 2 години окончателно и ще почне да принася добри плодове. Дадете ли по-голъма задача на тѣзи хора, отрупате ли ги да рѣшаватъ, кое е било мера въ 1903 г. и кое не е било, най-напрѣдъ тѣ самитѣ кое знаятъ и кое не знаятъ, и прѣди 5 години какво е било, да-ли ще знаятъ, или не ще знаятъ, то е въпросъ, защото не всѣки знае границитѣ на мерата. Азъ съмъ виждалъ да не знаятъ точнитѣ граници на селската мера не $\frac{3}{4}$, ами 95% отъ селянитѣ. Има само нѣколко стари хора, които знаятъ нейнитѣ граници и ходятъ да имъ ги казватъ, а има и свидѣтели, които не знаятъ.

Г. Копринаровъ: Тогава съ дознание какъ ще се доказва правото на общината? Ако самитѣ стопани не знаятъ границитѣ, колко повече комшиитѣ.

Прѣдседателствуващъ Н. Гимиджийски: Моля.

Т. Теодоровъ: Никой не може да опрѣдѣли границитѣ, и тамъ е причината, че владѣнието, като не е опрѣдѣлено, заради туй спорятъ всички за всичко. Та по този начинъ ще се достигне първата цѣль на законопроекта: да се запазятъ сега сжществуващитѣ мери. Нѣма да се турятъ никакви прѣгради, да се наказватъ злоупотребителитѣ, но само ищецъ ще бжде този, който е проспалъ, който къмъ 1 януарий 1910 г. не е държалъ имота; не го е владѣлъ, той ще бжде ищецъ, и всичко по-нататѣкъ ще върви съвършено въ изправностъ.

Въ този законопроектъ имаме постановление, че заанапрѣдъ кметоветѣ ще трѣбва да бдятъ, да не се навлиза навжтрѣ въ границитѣ на мерата. Сега не могатъ да кажатъ, че не ги знаятъ, че не ги забѣлѣзали пждаритѣ, а ще бдятъ, ако влѣзе нѣкой вжтрѣ въ тѣзи граници, ще го наказатъ, ще го глобятъ. Ако тѣ не правятъ това нѣщо, министърътъ на търговията и земледѣлието ще ги наказва. По този начинъ ние ще туримъ начало на едно добро дѣло.

Това е моето мнѣние. Съобразно съ него азъ прѣдлагамъ този членъ да се редактира тѣй: „Най-много до 2 мѣсеца отъ връчване прѣписъ отъ протоколитѣ“ — на мнѣние съмъ, че срокътъ трѣбва да тече отъ връчването прѣписъ отъ протоколитѣ, а

не от публикацията, както г. Мирски предлага защото публикацията никой не чете и голѣми неправди ставатъ; даже отсѣтствующитѣ, за които се грижи г. Мирски, най-малко четатъ „Държавен вѣстникъ“ особено, ако нѣкой е градинарь въ странство, той най-малко ще го знае; но ако се чака да му се връчи прѣписъ отъ протоколитѣ — тѣ ще го чакатъ — (Чете) „недоволнитѣ отъ разграничението на разграничителната комисиия могатъ, за установяване на истинската граница на мерата“ — не „истинската граница на мерата“ а да се каже: „за установяване границитѣ на своето владѣние“, защото тукъ ще се рѣшава само въпроса за владѣнието, а не за собствеността. Въпросътъ за собствеността ще остане откритъ. Който се интересува да измѣни тѣзи граници отъ тази или друга страна, отвлѣръ или отвѣръ, нека върви въ сѣдилищата на общо основание: тамъ има правила за всичко, има адвокати, има и мита, има всичко — (Чете) „за установяване границитѣ на своето владѣние къмъ 1 януарий 1910 г. ще се отнасятъ съ владѣлчески искъ — трѣбва да се каже, за да се знае, че този искъ ще бѣде владѣлчески, нѣма да се разрешава въпроситѣ за собствеността — (Чете) „... къмъ мѣстния мирови сѣдия“. Съ владѣлчески искъ за границитѣ на своето владѣние, но тѣзи искове ще бѣдатъ маловажни: тѣ ще разрешаватъ въпроса само за владѣнието, а въпросътъ за собствеността ще остане откритъ. Подиръ туй, ако частното лице спечели иска за владѣнието, общината не си загубва правото да заведе искъ за собственостъ, и обратно: ако частното лице загуби този искъ за владѣние, не се лишава отъ правото си съ дознание да докаже отпоздирѣ собствеността си. Не приемате ли това, г. г. народни прѣдставители, азъ колкото и да уважавамъ всички онѣзи чувства, които диктуватъ другитѣ, противнитѣ редакци, и всичкитѣ мотиви, които тукъ се изказаха, убѣденъ съмъ, че вие ще направите една бъркотия въ закона, ще направите единъ смутъ въ живота, нѣма да дадете възможностъ да се изпълни закона и, слѣдователно, нѣма да дадете възможностъ на онуй добро, което той съдържа въ себе си, да се реализира. Вие ще прѣдизвикате непрѣмънно една ревизия на този законъ въ едно най-късо врѣме, вие ще създадете смутове, ще създадете излишни процеси. Нѣма какво друго да стане, освѣнъ това: ще правимъ опитъ върху чужди гърбъ. Туй е единичкото, което ще направимъ, а по-добрѣ е да не го правимъ. Ако приемете прѣдложението на комисиията, срокътъ да бѣде до 1903 г., тогава поне приемете това — неправдата да бѣде по-малка — (Чете) „колкото е било на лице до 1 януарий 1903 г., да се отнасятъ до надлежния мирови сѣдия, като първа инстанция, съ владѣлчески искъ“, — съ искъ за възстановяване на нарушено владѣние, да се разбере, че този искъ, който ще го разрешава мировиятъ сѣдия, нѣма да бѣде искъ окончателенъ, за да разрешава въпроса за собственостъ, а ще бѣде като едно оплакване противъ поставянето на границитѣ, и тѣзи граници ще иматъ сега засега характеръ за възстановяване на владѣнието, и само когато нѣма обжалване, или когато то се прѣсѣче, тогава ще влѣзатъ въ сила. Но първата редакция, която азъ прѣдлагамъ, е единичката, която е цѣлесъобразна.

Въпросътъ за референдума по никой начинъ не мога да се съглася да се приеме, защото да разрешаваме този въпросъ съ референдумъ, би значило да оставимъ всѣка община да си направи свой законъ, и едни ще го разрешаватъ до 1903 г., други — до 1905 г., трети — до 1907 г., а други, може би, до 1985 г. Тогава не може да се дойде до никакво заключение.

Това е моето мнѣние, продиктувано отъ единственото желание да бѣде законътъ добъръ.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Има думата г. Чолаковъ.

Н. Чолаковъ: Отказвамъ се.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Има думата г. Савовъ.

С. Савовъ: Азъ нѣмахъ да вземамъ думата. Само 2—3 думи ще кажа. Споми се вдигна засѣданието, за да се намѣри една подходяща редакция.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Тѣй.

С. Савовъ: Днесъ въ комисиията се намѣри една редакция такава, за каквато говориха г. г. Калинковъ и Тодоровъ. И азъ съмъ на същото мнѣние. Кой е измѣнилъ тая редакция и какъ стана тя „отъ 1903 г. насамъ“, това не знаа. Тукъ нѣкой отъ г. г. народнитѣ прѣдставители казаха, че тя била основана на това, че въ общинитѣ имало нѣкакви чертежи отъ измѣрвания прѣзъ 1903 г. Позволете ми, г. г. народни прѣдставители, да ви кажа, че тѣзи чертежи сѣ толкова неправилни и невѣрни...

Б. Тоневъ: Колкото и да сѣ невѣрни, сѣ сѣ чертежи. (Глъчка)

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Моля, г-да, оставете личнитѣ разpravии, за да можемъ да свършимъ по-скоро.

С. Савовъ: Тѣ сѣ невѣрни въ много отношения, защото, прѣди всичко, лицата, които бѣха натоварени съ измѣрването на меритѣ, не бѣха подготвени за тая цѣль. Второ, много отъ селата бѣха си измѣрили нивитѣ по-рано пакъ по същия начинъ, и бѣше прѣдоставено право да се измѣрятъ само ония имоти, които не сѣ измѣрвани по-рано. Но въ всичкитѣ села на България нѣма скици, а доколкото ги има, тѣ не сѣ вѣрни. Това е повече отъ положително. Г. г. народни прѣдставители, затъ, тенденцията на чл. 4 е: да не се дава мерата на Ивана, Стояна, нито да се дава на общината, нито на други; тенденцията на комисиията е да свършимъ по-скоро работата, да се види опрѣдѣлена една мера, за да може да се даде на това село право да разработва частъ отъ нея. Затова ви моля да приемете редакцията, която се прѣдлага отъ г. г. Калинкова и Тодорова: срокътъ да бѣде 1 януарий 1910 г., и тогава ще добиемъ напълно резултатъ отъ този законопроектъ. Инакъ, оставите ли да се завеждатъ дѣла помежду селяни, общинари и паракендета, законътъ ще си остане мъртавъ, безъ да се постигне гонимата цѣль.

Слѣдъ това, което казахъ, напълно съмъ съгласенъ съ тая редакция, която е възприела комисиията — до 1 януарий 1910 г.

Моля да се прѣкратятъ дебатитѣ.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Има думата г. Манолъ Златановъ.

М. Златановъ: Въ комисиията е прието мнѣнието да се тури датата 1 януарий 1903 г.; тукъ се прѣдлага да се тури датата 1 януарий 1910 г. Моето мнѣние е да се приеме по-старата дата. Всѣко продължение ще бѣде — така азъ се опасявамъ и така разбирамъ — насърчение да се дозаграби, да се дозавладѣе това, което не е дозаграбено и дозавладѣно.

А. Екимовъ: Не е вѣрно, че въ комисиията се е приело датата 1 януарий 1903 г.; тамъ се прие датата 1 януарий 1910 г.

М. Златановъ: Азъ съмъ противъ срока, г-да. Добъръ е и сега, но още по-добъръ е да остане старата дата — 1 януарий 1903 г.

Прѣдседателствуващъ Н. Гимиджийски: Има думата г. министърътъ на правосъдието.

Министъръ Д-ръ Т. Кръстевъ: Г. г. народни прѣдставители! Всички, които говориха по закона, особено днесъ, изтъкнаха, че първоначалната цѣль на този законъ, както е внесенъ отъ г. министра на търговията и земледѣлието, е да не се продължава разграбването на меритѣ, да се турятъ извѣстни граници, за да може да се запази поне онова, което е останало; а послѣ инцидентно изникна въпросътъ: да се уреди, по кой начинъ ще се ревандистриратъ меритѣ, които сж заграбени отъ частнитѣ лица. Трѣбва да признаемъ, че не съвсѣмъ инцидентно се повдигна този въпросъ; този въпросъ го имаше и по-рано. Още най-напрѣдъ въ чл. 4 бѣше казано такава нѣщо, че тия протоколи ще се съобщаватъ на тѣзи, които се засѣятъ отъ тѣхъ — заинтересуванитѣ — и ако тѣ не ги обжалватъ, то счита се, че тѣзи земи, за които се говори въ протоколитѣ, ставатъ мери; та искамъ да кажа, че въ чл. 4 още въ първоначалния проектъ бѣше пропусната една забѣлжка, която противорѣчеше на мотивитѣ на законопроекта. Още тогава азъ заявихъ на г. министра на търговията и земледѣлието, че азъ съмъ противъ тази забѣлжка и че би трѣбвало, когато законопроектътъ ще се разисква въ комисията, тя да се измѣни. Г. Ляпчевъ тогава бѣше съгласенъ съ мене, че не би трѣбвало да се туря никаква друга цѣль на този законопроектъ, освѣнъ цѣльта — да се запазятъ съществуващитѣ сега мери; обаче послѣ видѣхъ, че въ комисията дѣйствително сж приели чл. 4 заедно съ сжщата тази забѣлжка. Тази заранъ въ комисията, съ съгласието на г. министра на търговията и земледѣлието, се възприе, че цѣльта на закона трѣбва да бѣде само запазването и измѣрването на меритѣ, и се редактира членътъ въ смисълъ, че ще се запазятъ тия мери, каквито сж на лице на 1 януарий 1910 г. Сега пакъ се поддържа отъ нѣкои г. г. народни прѣдставители, че цѣльта на закона трѣбва да бѣде и отнемането на заграбенитѣ мери.

Г. г. народни прѣдставители! Съ този законъ се възлагатъ извѣстни обязанности на сждилищата и азъ съмъ длъженъ тукъ да изтъкна, че сждилищата не сж въ състояние да отговорятъ на този законъ. Вие ще имате единъ гласуванъ законъ, който нѣма да бѣде приложенъ по нѣмане възможностъ да се приложи, защото ще видите или знаете, че меритѣ не се зазематъ съ хиляди и съ стотини декари, а всѣки ще вземе отъ околната мера по $\frac{1}{2}$ декаръ, по 1 декаръ, по 2 декара, по 5 декара; слѣдователно, процеситѣ, които ще се изтъкнатъ, сѣ сж процеси за такива дребни парчета. Г. Ляпчевъ изтъква въ своитѣ мотиви, че въ 1892 г. меритѣ сж били 18 милиона декара, а на послѣдѣтъ сж останали 6 милиона декара; значи, 12 милиона декара сж заграбени и сж заграбени отъ частни лица. Сега, ако смѣтнете, че срѣдно всѣко едно дѣло ще има да се води за 1 декаръ — защото ще има и дѣла за $\frac{1}{2}$ декаръ, ще има и дѣла за много малки части — ако приемете, че всѣки процесъ ще се води за 1 декаръ, вие ще имате 12 милиона процеси; ако приемете, че всѣки процесъ ще се води за 2 декара, процеситѣ ще бждатъ цесъ ще се води за 2 декара, процеситѣ ще бждатъ дѣла не ще се обжалватъ, тѣ сж 3 милиона процеси, които сждилищата, при днешния си съставъ, абсолютно невъзможно е да разгледатъ.

Г. Копринаровъ: Вие прѣдполагате, че всѣки ще заведе дѣло; но има хора, които нѣма да заведатъ.

Министъръ Д-ръ Т. Кръстевъ: Г. Копринаровъ! Азъ не мога да възприема вашата идея. Вие не по-

знавате тогава българския селянинъ, като мислите, че когато той е работилъ единъ имотъ 5, 6, 10 години и мине разграничителната комисия и каже, че е мера, той ще сгърне ржѣ и ще каже: „Азъ нѣма да отида по-нататѣкъ.“ Съвършено противното е: всѣки единъ селянинъ, който притежава такива имоти, ще отиде въ сждилището. Но азъ казвамъ: не 3 милиона, а 1 милионъ дѣла да се заведатъ, пакъ сждилищата не могатъ да се справятъ съ тѣхъ.

Т. Икономовъ: 500.000 да сж, пакъ сж много.

Министъръ Д-ръ Т. Кръстевъ: Засега нашитѣ сждилища — всѣкитѣ: и мирови, и окръжни, и апелативни — рѣшаватъ 300—400 хиляди дѣла годишно, т. е. толкова рѣшения издаватъ. Щомъ се знае, отъ друга страна, че за всѣко дѣло трѣбватъ 2 рѣшения, защото има първа и втора инстанция и касация, то вие ще приемете, че нашитѣ сждилища рѣшаватъ на годината окончателно 200 хиляди дѣла. Тогава вие можете да си прѣдставите, кога ще се разрѣшатъ тѣзи милиони дѣла. Ще излѣзе, че вие ще вземете имотитѣ на хората, а дѣлата, които тѣ ще заведатъ прѣдъ сждилищата, нѣма да бждатъ разгледани, поради невъзможността на тѣзи послѣднитѣ да ги разгледатъ. Казвамъ, че азъ, като министъръ на правосъдието, бѣхъ длъженъ да цѣтъкна невъзможността на задачата, която вие възлагате на сждебната властъ — да гледа тия спорове, и мисля, че само за туй, за да не напишете единъ законъ, който ще остане неизпълненъ, не би трѣбвало да го приемете.

Но азъ мисля, че, вънъ отъ тѣзи прѣчки, вънъ отъ тази физическа невъзможностъ да се отговори на закона отъ страна на сждебната властъ, и тогава, когато се говори по начало, не може да се допусне по никой начинъ, че може по такъвъ начинъ да се разрѣшаватъ въпроситѣ за ревандикация на недвижимитѣ имоти. Много правъ бѣше г. Калинковъ, когато ви казваше, че този въпросъ е много сериозенъ и е повдигнатъ инцидентно. Азъ мога да ви кажа, че той, ако не е повдигнатъ инцидентно, е повдигнатъ по едно несъгледане отъ страна на тѣзи, които сж съставили законопроекта въ Министерството на търговията и земледѣлието, та сж турили тази забѣлжка къмъ чл. 4. Този въпросъ, какъ ще се ревандистрира единъ имотъ, не е отъ вѣдомството на Министерството на търговията и земледѣлието, а е отъ вѣдомството на Министерството на правосъдието, и ако ще трѣбва да се въвежда такъвъ законъ, то Министерството на правосъдието ще обмисли този въпросъ съ хора компетентни, а нѣма да го обмислятъ въ Министерството на търговията и земледѣлието, кждѣто хората се занимаватъ съ земледѣлие или дѣто познаватъ отъ търговия, но никакъ не и отъ правни въпроси. Вие можете да приемете, каквато щете друга по-бърза процедура, за да се разгледатъ по-скоро тѣзи дѣла — това, разбира се, принадлежи на Събранието; но трѣбва да внесете единъ специаленъ законъ. Най-послѣ, можете да отидете до тамъ, да приемете и това прѣдложение, което поддържа г. Стамболийски — да го направите съ референдумъ, да го оставите на общината; то е законъ и, ако щете приемете го, но трѣбва специално съ него да се сезира Народното събрание. Азъ съмъ противъ тая идея, но ако вие ще правите нѣщо за тия мери, трѣбва да внесете специаленъ законъ, много обстойно обмисилъ, и тогава да се разрѣши този въпросъ. Не може така набързо да се приеме единъ законопроектъ, създаденъ отъ Министерството на търговията и земледѣлието, който налага една процедура на правителствитѣ и който опрѣдѣля начина, по който ще се ревандистрира единъ недвижимъ имотъ, и да се правятъ нарушения на такива принципи, какъвто е принципътъ на владѣнието, който съществува още отъ римско врѣме и

който съ десетки вѣкове служи за основа на всѣка една държава.

На тази комисия, която назначавате тукъ, вие давате сега една съдебна функция, вие ѝ давате власт да разрешава въпроси за владѣние — кой ще бѣде владѣтел — защото, щомъ като тая комисия тури граници и се повдигне споръ, тя ще каже, че владѣтел е общината. Значи, вие давате на тази комисия съдебна властъ.

Г. Копринаровъ: Още като е билъ проектъ, този законопроектъ е миналъ прѣзъ министерския съвѣтъ. Чл. 4 отъ проекта на г. Ляпчева, дѣто се прѣд-вижда тая комисия, е приетъ отъ Министерския съвѣтъ.

Министъръ Д-ръ Т. Кръстевъ: Въ Министерския съвѣтъ министритѣ обсъждатъ основнитѣ принципи, които трѣбва да легнатъ въ единъ законъ, а че една незабѣлѣзана, несъгледана бѣлѣжка минала, това сѣ свършено възможно да стане.

Г. г. народни прѣдставители! Азъ съмъ противъ даванетоъ съдебна функция на всѣкакви други власти, освѣнъ на съдебнитѣ. Трѣбва да признаемъ, че единствениятъ членъ въ конституцията, който говори за съдебната властъ, чл. 13, най-рѣдко се чете, а той е изриченъ и казва, че съдебната властъ въ всичката ѝ ширина принадлежи на съдилищата. У насъ, обаче, не е така и г. Мирски сега прѣдлага комисията да състави протоколи, които да се обжалватъ послѣ прѣдъ окръжния съдъ. У насъ има много съдебни функции, вземени отъ съдебната властъ, благодарение на туй, че всѣко министерство, когато внесе единъ извѣстенъ законъ, билъ той наказателенъ или другъ, прѣдставя и една извѣстна процедура и извѣстни съдебни функции се възлагатъ на лица, които не сѣмъ съдии. Днесъ у насъ рѣшаватъ и ъметътъ, и акцизниятъ, и финансовиятъ, и горскиятъ, и инженерътъ по закона за благоустройството; сега искате да отидете да рѣшава, а за съдилищата ще остане да отидатъ да правятъ избори. Щомъ конституцията говори, че съдебната властъ, въ всичката нейна ширина принадлежи на съдилищата, никаква административна властъ не може да извършва съдебни функции. Днесъ г-да, акцизниятъ, щомъ има актъ, ще издаде постановление, ще ви съди и вие виждате, че губитъ една инстанция, безъ да се съблюдаютъ всичкитѣ правила на съдоустройството. Споредъ сегашната практика, всѣки единъ актъ, щомъ се състави, обязательно се облича въ едно постановление, безъ да се обсъжда правилността на акта, защото тамъ не се вика самото лице да отговаря, и по този начинъ отнематъ му едната инстанция и му оставятъ да отиде само по апелъ прѣдъ втората инстанция, а ако пропусне да обжалва постановлението, той е осъденъ. Вие виждате, че съ редъ закони това, което по чл. 13 отъ конституцията принадлежи само на съдебната властъ, е отнето отъ нея и е дадено на разни административни, горски и финансови власти. Сега вие искате да отидете сѣ въ този пътъ, по който сѣ е вървѣло досега, и да дадете една чисто съдебна функция на една комисия отъ агрономи.

Д. Мишевъ: Вѣрно.

Министъръ Д-ръ Т. Кръстевъ: Вие знаете, г-да, че всѣкога, когато се е отнемала една функция отъ съдебната властъ, най-много се е грѣшило. Много отъ васъ знаятъ, че горскитѣ комисии, на които се дадоха да разрешаватъ много важни процеси, извършиха голѣми неправди. У насъ всички мислятъ, че за удобство могатъ да се нарушаватъ основни конституционни принципи: за удобство ще дадемъ, напр., на финансови да направятъ актъ, да направятъ постановление върху акта, за удобство ще дадемъ

това право на горската комисия, а сега — на една комисия отъ агрономи. Този възгледъ, тази практика трѣбва да се изостави, защото не трѣбва да се бърза съ разрешението на въпроситѣ, когато нѣмате гаранция, че тѣ ще се разрешатъ правилно. Цѣльта на правосъдието е не само да разрешитъ въпроситѣ, но да ги разрешитъ правилно и законно. Вие виждате, по закона за горитѣ разрешихте множество горски дѣла, които се подновяватъ сега въ друга форма, на друго основание — защото еди-кой височинка била по-далечъ, тя се казвала не тъй, а инакъ, еди-кой връхъ не билъ този, а другъ, и пр. Отъ какво излиза това? Това излиза отъ съзнанието на населението, че дѣйствително тѣзи комисии, които бѣха натоварени съ съдебни функции, не извършиха правилно възложената имъ длъжностъ. Та, г. г. народни прѣдставители, мисля, че ние вече не трѣбва да вървимъ въ този пътъ, а всичкитѣ съдебни функции, които сѣмъ, трѣбва да се оставятъ на съдилищата, да не нарушаваме единъ такъвъ особено важенъ принципъ за владѣнието — единъ принципъ, който въ всичкитѣ държави е възприетъ, който съ десетки вѣкове е служилъ за основа на всѣка една държава — защото по този начинъ много лесно и удобно може да се взематъ и частнитѣ имоти на хората, а, това ми се чини, не е много основателно и не е правилно.

Така щото, азъ мисля, че трѣбва да се ограничимъ въ това, да се констатира меритѣ, които сега съществуватъ. Казахъ ви, че дѣйствително отзара на въ комисията се прие датата 1 януарий 1910 г. — то е вѣрно, но послѣ се направи едно прѣдложение отъ г. Ляпчева, което, ми се чини, е много основателно и трѣбва да бѣде прието. Защото вие казвате: „Ще се констатира меритѣ, каквито сѣмъ били налице на 1 януарий 1910 г.“ Отдѣ ще знаете, какъ сѣмъ били налице тогава? Имате ли нѣкакъвъ документъ, имате ли нѣщо констатирано, какъ сѣмъ били прѣзъ 1910 г.? Нѣмате; слѣдователно, ние трѣбва да търсимъ една дата, отъ която да има нѣкакъвъ актъ, нѣкакъвъ официаленъ документъ, отъ който да се види, какъ сѣмъ били налице въ единъ даденъ моментъ меритѣ. Такъвъ единъ актъ, такъвъ документъ имаме отъ 1903 г., когато меритѣ бѣха констатирани и измѣрени.

Нѣкой отъ прѣдставителитѣ: Не въ 1903, а въ 1904 г.

Министъръ А. Ляпчевъ: И 1903, и 1904 г.

Министъръ Д-ръ Т. Кръстевъ: Менѣ ми се чини, че г. Ляпчевъ направи по този въпросъ една справка, и се оказа, че прѣзъ 1903 г. меритѣ сѣмъ били констатирани, били сѣмъ отбѣлѣзани, били сѣмъ измѣрени, а който е взелъ частъ отъ мерата отъ 1903 г. досега, той или ще я взелъ на основание закона, който създадоха стамболовиститѣ — а ако я е взелъ на основание на този законъ, то не е незаконно заграбване и ще му се остави — или, очевидно е, я е заграбилъ. И слѣдователно, понеже отъ 1 януарий 1910 г. нѣмаме една скица, едно измѣрване, едно опрѣдѣление на тѣзи мери, менѣ ми се чини, че нѣма да съберкаме, ако приемемъ датата 1 януарий 1903 г., когато ние имаме, тъй да се каже, скицата на всичкитѣ мери или, ако нѣмаме скица, то имаме поне опрѣдѣлени граници, и се знае, кждѣ сѣмъ тѣзи мери.

К. Мирски: На всички ниви има скица.

Министъръ Д-ръ Т. Кръстевъ: Още по-добрѣ, ако има, значи, нѣщо опрѣдѣлено. — Ние трѣбва да търсимъ една дата, дѣто официално е констатирано, кое е било мера и кое е било частенъ имотъ. Менѣ ми се чини, че е най-добрѣ да вземемъ тази дата, а тази дата, споредъ направената справка, е именно 1903 г., когато е станало измѣрването. И менѣ ми се

чини, че, ако приемем редакцията тъй, както я направи комисията, ще отговорим на всички тѣзи критики срѣщу първата система, която бѣше въведена, и този въпросъ ще бѣде много правилно разрѣшенъ. Ето защо азъ ходатайствувамъ да се приеме редакцията, тъй както е предложена отъ комисията.

Прѣседателствующъ Н. Гимиджийски: Има думата г. министърътъ на търговията и земледѣлието.

Министъръ А. Ляпчевъ: Г. г. народни прѣдставители! Спомняте си, какво ви казахъ — че особено желателно е да излѣзе, че този законъ е изработенъ отъ Народното събрание, знаете защо. Видимото противоречие въ неговитѣ постановления като законопроектъ, още тогава ви припомнихъ, трѣбваше да възбуди въпроситѣ, които веднажъ завинаги въ нашата страна трѣбваше да станатъ ясни. Азъ чакахъ да чуя мнѣния отъ всички страни, и мога съ едно задоволство да отбѣлжа, че изобщо ние сме вече съгласни. Съгласни сме не затуй, защото не желаемъ да революционираме собствеността, макаръ да има нѣкои такива мнѣния — тѣ сж много малко, останали вече много единични — но затуй, защото не желаемъ да революционираме стопанството. Революцията нѣмаше да дойде, ако законопроектътъ се приемѣше въ другъ смисълъ — тъй, както искатъ много малкото машинство, което е останало; но ще има безспорно, една революция въ стопанството, която нѣмаше да доведе до добри резултати за благоденствието на тоя народъ.

Като е тъй, изказанитѣ мнѣния по този чл. 4, кардиналенъ за въпроса на меритѣ, се свеждатъ на редакцията, която г. докладчикътъ прочете днесъ. Само двѣ различия има още; първото е относително датата — да бѣде ли 1 януарий 1910 г. или 1 януарий 1903 г., и второто е относително това, да се каже ли непременно, че искътъ е владѣлчески, или да не се каже. Това сж двата въпроса, на които трѣбва да се отговори, защото г. г. Стамболийски и Копринаровъ ще ми пропагандиратъ, но тѣхната кауза е отстранена — азъ говоря за това, което господствува между всичкитѣ. Относително това, да се каже ли, че искатъ е владѣлчески, или да не се каже, доколкото моитѣ свѣдѣния се простиратъ, нѣма да се побърка, ако се не каже. Относително датата, въпросътъ е по-сериозенъ. Въ комисията, помнятъ господата, че азъ държахъ най-много на 1 януарий 1910 г.

В. Георгиевъ: И ще бждете справедливи.

Отъ мнозинството: А-а-а! (Смѣхъ)

Министъръ А. Ляпчевъ: Убѣждавахъ ме нѣкои, че измѣрването въ 1903 г. дава такава една здрава основа, щото дѣйствително можемъ да се основемъ на него. Азъ трѣбваше да се справя, какво е било това измѣрване, и ще ви прочета само три бѣлжжик тукъ. Това измѣрване е станало за смѣтка на притежателитѣ на земитѣ, било е извършено отъ набѣрзаржа подготовени измѣрвачи, които сж давали клетва, че ще мѣрятъ вѣрно и здраво, и които сж правили скицитѣ на око, защото не сж имали другъ инструментъ, а измѣрване на дължина и ширина е ставало съ вѣжа или съ синджир, което е още по-добрѣ. Въпросътъ е: кои мери сж измѣрвали тѣ? Тѣ сж измѣрвали всички мери, освѣнъ, първо, държавнитѣ земи и държавнитѣ лозя — значи, ако е имало държавни земи работни, тъй нареченитѣ махлюпи, или държавни лозя, по една или друга причина останали, не сж измѣрвани — второ, горитѣ, балталѣцитѣ, шумацитѣ, търнацитѣ и мѣстата, дѣто расте смрадлика, и трето, земитѣ и лозята въ градоветѣ и селата, които прѣзъ 1901 или 1902 г., поради разхвърляне между данѣкоплатѣцитѣ поземелни данѣкъ,

сж били измѣрени, но ако измѣрването е било извършено отъ инженери, землемѣри или кондуктори, или подъ надзора на такива. Сега ние търсимъ все таки една база. Азъ, да ви се призная, при тѣзи изключения, при които е направено измѣрването отъ 1903 г., не мога да кажа, че това измѣрване поне измѣрва всичкитѣ частни земи, защото не сж измѣрени, първо, всички ония земи, които по-рано сж били ужъ измѣрени, второ, държавнитѣ земи и държавнитѣ лозя, които сж станали сега частни земи, а много отъ тѣхъ има покрай тѣзи мери, и най-послѣ да не говоря за шумацитѣ и др. При тѣзи съображения, азъ смѣтамъ — и тъй сме възприели пѣтя на примирението — че ще трѣбва да се помиримъ и съ 1903 г. и да отидемъ на 1910 г. (Нѣкои отъ г. г. прѣдставителитѣ ржкоплѣскаатъ, други възразяватъ. Глѣчка)

Прѣседателствующъ Н. Гимиджийски: Моля, тишина, г. г. народни прѣдставители!

Министъръ А. Ляпчевъ: Сега, не е въпросътъ да прокараме една или друга кауза; азъ ви давамъ само едно обѣщание и на тѣзи господа, които нѣдудватъ отъ това мое изявление, има да прибавя, че азъ нѣма да държа на това, да-ли да бѣде 1903 г. или 1910 г. Моето убѣждение, обаче, слѣдъ проучването на тѣзи наставления, при които е станало измѣрването прѣзъ 1903 г., е, че ние ще постигнемъ по-добрѣ, ако приемемъ сега 1 януарий 1910 г.; но азъ нѣма да правя въпросъ отъ това, ако народното прѣдставителство рѣши да бѣде 1 януарий 1903 г. (Глѣчка)

Прѣседателствующъ Н. Гимиджийски: Моля, тишина г-да! Не може да се работи по такъвъ начинъ.

Министъръ А. Ляпчевъ: Г. г. народни прѣдставители! Тоя въпросъ не се рѣшава съ шумъ, тоя въпросъ не е въпросъ, по който трѣбва да вдигаме врѣва, а трѣбва да внимаваме.

А. Филиповъ: Най-хубаво е отново да се повърне въпросътъ въ Министерския съвѣтъ, да се разгледа тамъ; та и вие да дойдете до съгласие.

Министъръ А. Ляпчевъ: Въ Министерския съвѣтъ нѣма какво да се разглежда, г. Филиповъ.

А. Филиповъ: Трѣбва да се разгледа, защото има несъгласие между васъ, министритѣ.

Министъръ А. Ляпчевъ: Не е истина. То е единъ въпросъ такъвъ, че ако бихъ рекълъ да огранича законопроекта за меритѣ тъй, както е стриктна неговата цѣль, азъ нѣмаше дори да не си позволя да помоля г. прѣдседателя да не дава думата изобщо по този въпросъ; не това прѣслѣдвамъ азъ, а прѣслѣдвамъ не само, че този законопроектъ ще се вотира, а и че този въпросъ ще се изчерпи, и ще се изчерпи, защото не желая, когато моятъ агрономъ отиде да измѣрва мерата, да се намѣри прѣдъ такова течение, че е могло иначе да бѣде. Азъ това не желая и затуй посветеного това дълго врѣме по въпроса е отъ голѣма полза: не сж останали вече двѣ мнѣния по него.

Сега, за да свърша, понеже може нѣкои да поддържатъ 1 януарий 1903 г. за дата, азъ съмъ длъженъ да дамъ извѣстни обяснения, какъ трѣбва да се разбира тази дата — 1 януарий 1903 г. Измѣрването е започнато отъ 1903 г., а е свършено нѣкъдѣ въ 1904 г., другадѣ и прѣзъ 1905 г., тъй че не е станало въ цѣлата страна наведнажъ. Ето защо, ако се приеме тази дата, трѣбва да се разбира измѣрването, което е започнало по наредбитѣ въ 1903 г.

Съ това свършвамъ. (Глѣчка)

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Моля, г-да, дайте тишина, за да може да се чуе, какви прѣдложения има постѣпили и каква е редакцията на чл. 4 отъ комисията.

Има думата г. докладчикътъ.

Докладчикъ В. Александровъ: Г. г. народни прѣдставители! Азъ ще кажа само двѣ думи. (Глъчката продължава)

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Нема вие искате да не давамъ думата на г. докладчика, или какво? Моля, заемете мѣстата си. Ще се прочете редакцията на комисията.

Докладчикъ В. Александровъ: Дѣйствително, комисията днесъ прѣди обѣдъ прие датата 1 януарий 1910 г., обаче днесъ слѣдъ обѣдъ азъ, като докладчикъ на комисията, и г. министръ Ляпчевъ, заедно съ други още г-да министри, приехме датата 1 януарий 1903 г. (Възражение отъ разни страни) Моля! — Азъ, като докладчикъ на комисията, казвамъ, се съгласихъ на тая дата — 1 януарий 1903 г., защото моето лично убѣждение е, че трѣбва да бѣде тя, и ще ви кажа съ двѣ думи защо.

Вие знаете, че при послѣдния стамболовистски режимъ станаха най-много кражби на мери.

Д-ръ Г. Калинковъ: Това не е юридически мотивъ.

Докладчикъ В. Александровъ: Ако вие тукъ, като болшинство, които произхождате отъ една партия, която е на властъ, вече двѣ години, турите 1910 г., всѣки ще каже: „Простиха на стамболовиститѣ, простиха и на своитѣ партизани, които изкрадоха меритѣ“. Затова ние трѣбва да намѣримъ една граница, която да е извънъ всѣкакво партизанско подозрѣние, а такава е годината, въ която стана измѣрването на земята, именно 1903 г. Ето защо азъ приехъ 1903 г. като година, която е една граница, която нѣма да допуска никакви партизански подозрѣния. (Шумъ)

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Моля, тишина, за да може г. докладчикътъ да прочете редакцията на чл. 4.

Докладчикъ В. Александровъ: (Чете) „Най-много до 2 мѣсеци отъ връжването прѣписъ отъ протоколитѣ, недоволнитѣ отъ разграничението на разграничителната комисия могатъ, за установяване на истинската граница на мерата, която е била налице до 1 януарий 1903 г., да се отнесатъ до надлежния мирови съдия като първа инстанция. (Глъчка. Възражения)

М. Ничовъ: Г. прѣдседателю! За формата искаме думата. Чие е това прѣдложение, което се докладва?

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: На комисията, съ изключение на датата.

М. Ничовъ: Г. докладчикътъ казва, че не е на комисията.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Г. докладчикътъ каза, че само относително датата не е на комисията.

М. Ничовъ: Значи, това прѣдложение не е на комисията, а е на г. докладчика.

Д. Мишевъ: Азъ моля да ми се каже едно — цѣлата комисия съгласна ли е съ туй прѣдложение?

Докладчикъ В. Александровъ: Съгласна е. Днесъ прѣди обѣдъ се съгласи.

Мнозина прѣдставители: Не е съгласна. (Глъчка)

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Моля, тишина, г. г. народни прѣдставители.

Има думата г. министрътъ на търговията и земледѣлието.

Министръ А. Ляпчевъ: Г. г. народни прѣдставители! Вие спорите сега за въпроса, кой е прѣдложилъ тази редакция. Щомъ г. докладчикътъ я възприема, то това е прѣдложение отъ комисията.

Обажда въ се: А-а-а!

Д. Мишевъ: Не е. Има членове на комисията, които казватъ друго.

Министръ А. Ляпчевъ: Сега, искате да вѣрвимъ или да се спъваме?

Г. Гроздановъ: И г. министрътъ е съгласенъ съ това прѣдложение.

Министръ А. Ляпчевъ: Той не е съгласенъ, но нѣма нищо противъ, ако поставите друга дата.

Г. Копринаровъ: Въ правителството има 2 мнѣния по този въпросъ, тогава.

Министръ А. Ляпчевъ: Правителството има мнѣние по изкарването на законопроекта въ неговата най-сжществена цѣль, която той прѣслѣдва. Моята цѣль е не да издирвамъ меритѣ, а да мога да ги установя и да ги разработвамъ.

А. Енимовъ и други: (Ржкоплѣската)

Министръ А. Ляпчевъ: Министерството има едно мнѣние и то ви е оставило толкова време да се изкажете, за да може този въпросъ, който е необходимо свързанъ съ самия въпросъ за разработването, да стане ясенъ. (Глъчката продължава)

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Моля, г-да седнете си на мѣстото.

Министръ А. Ляпчевъ: Значи, когато г. докладчикътъ ви докладва, че това е датата, която комисията прѣдлага, отъ това нѣма защо да се смущавате: всѣки отъ васъ, слава Богу, има свое мнѣние и при вдигането на рѣка ще го изкаже. Защо да ставатъ толкова голѣми спорове?

В. Георгиевъ: Г. министре! Кога е започнало измѣрването?

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Защо питате г. министра, когато той говори? Питайте г. докладчика, а не г. министра.

В. Георгиевъ: Г. докладчикътъ не знае.

Докладчикъ В. Александровъ: Г-да! Ще ви прочета втората алинея. (Чете)

„Общината, обаче, си запазва правото да води дѣла на общо основание противъ онѣзи лица, които сж засвоили частъ отъ мерата и до 1 януарий 1903 г.“ (Глъчка)

М. Златановъ: Моля, г. прѣдседателю, дайте 5 минути отдихъ, за да се събере комисията и излѣзе тукъ съ свое мнѣние.

Г. Гроздановъ: Няма нужда отъ отиди.

Обаждайте се: Да се гласува.

Прѣседателствуващъ Н. Гимиджийски: Вие знаете, г. г. народни прѣдставители, че въ вчерашното заседание, по ваше рѣшение, сжиятъ този чл. 4 се повърна въ комисията, която да се занимае съ редакцията му днесъ; г. докладчикътъ ви докладва онова, което е рѣшила комисията, съ изключение само на датата.

Д-ръ Г. Калинковъ: Това изключение се оспорва отъ комисията.

Прѣседателствуващъ Н. Гимиджийски: Моля, г-да, дайте време да прочетемъ и другитѣ прѣдложения. Волно е Събранието да приеме което ще отъ тѣхъ.

Г. докладчикътъ ви каза, че комисията е приела 1 януарий 1910 г.; но той, като докладчикъ на комисията, възприелъ прѣдложението на нѣкого за 1 януарий 1903 г., и като докладчикъ отъ една страна, и като народенъ прѣдставителъ, отъ друга страна, съобщава своето мнѣние тукъ.

Д-ръ Н. Нановъ: Той не може да докладва своето мнѣние.

Прѣседателствуващъ Н. Гимиджийски: И така редакцията на комисията е: „Най-много до 2 мѣсеци отъ врѣзването прѣписъ отъ протоколитѣ, недоволнитѣ отъ разграничението на разграничителната комисия могатъ, за установяване на истинската граница на мерата, която е била налице до 1 януарий 1903 г. . .“

Обаждайте се: 1 януарий 1910 г.

Прѣседателствуващъ Н. Гимиджийски: Комисията е приела 1 януарий 1910 г.

Обаждайте се: Тѣй; това е мнѣнието на комисията.

Д-ръ Н. Нановъ: Г. прѣседателю! За да бжде правилно разрѣшенъ въпросътъ, правилно трѣбва да бжде поставенъ. Рѣшението на комисията е 1 януарий 1910 г.; тѣй трѣбва да го докладва г. докладчикътъ. Защо тогава той докладва 1 януарий 1903 г.? Неговото мнѣние не е мнѣние на комисията. (Глътка)

Прѣседателствуващъ Н. Гимиджийски: Г-да! Дайте ми възможностъ да прочета редакцията.

В. Душковъ: Комисията прѣдлага съ единъ членъ едно, а сега излиза друго. (Глътката продължава)

Прѣседателствуващъ Н. Гимиджийски: Моля, всички да заематъ мѣстата си и да изучатъ редакцията на комисията, приета въ днешното заседание, слѣдъ повторното повръщане на този членъ за нова редакция. Изучете и тогава, каквото щете, гласувайте.

А. Стамболийски: Дайте 5 минути отиди, за да се ориентиратъ прѣдставителитѣ.

Г. Гроздановъ: Защо отиди?

Прѣседателствуващъ Н. Гимиджийски: Моля, г-да, дайте ми възможностъ да прочета редакцията на комисията. (Чете)
„Най-много до 2 мѣсеца . . .“

Д-ръ Н. Нановъ: Най-късно.

Прѣседателствуващъ Н. Гимиджийски: Моля! „Най-много“ или „най-късно“ не е ли сѣ едно? И на запетайтѣ ли трѣбва да се спираме? (Чете) „Най-много до 2 мѣсеца отъ врѣзване прѣписъ отъ протокола недоволнитѣ отъ разграничението на разграничителната комисия могатъ, за установяване истинската граница на мерата, която е била налице до 1 януарий 1910 г., да се отнесатъ до надлежния мирови съдия, като първа инстанция.“

В. Милевъ: Много лоша редакция. Не се разбира.

Прѣседателствуващъ Н. Гимиджийски: Алиней втора отъ този членъ: (Чете) „Общината, обаче, си запазва правото да води дѣла на общо основание противъ онѣзи лица, които сж засвоили частъ отъ мерата и до 1 януарий 1910 г.“

Обаждайте се: Да се гласува.

П. Войниковъ: Моля, г. прѣседателю, дайте отиди.

Прѣседателствуващъ Н. Гимиджийски: Има постъпили други прѣдложения за друга редакция на този членъ. Дайте ми възможностъ да изпѣля дълга си.

Направено е прѣдложение отъ народния прѣдставителъ г. Шиваровъ, къмъ чл. 4 да се прибави слѣдующата алиней: (Чете) „За врѣмето на заграбѣнитѣ мери, това да се опрѣдѣля отъ самитѣ селяни, чрезъ закона за референдума.“

Отъ мнозинството: А-а-а!

Прѣседателствуващъ Н. Гимиджийски: Моля, моля!

Г. Гроздановъ: Защо ги четете? Дайте ги на гласуване.

Прѣседателствуващъ Н. Гимиджийски: Какво да ги направя — да ги хвърля ли? (Смѣхъ)

Г. Гроздановъ: Това е нова мода.

Г. Коприаровъ: Комисията ни докладва 1903 г., а ние сега говоримъ и ни прѣдлагатъ да гласуваме за 1910 г.

Прѣседателствуващъ Н. Гимиджийски: Има тоже направено прѣдложение отъ народния прѣдставителъ г. Г. Георговъ, къмъ чл. 4 подиръ думитѣ „тия рѣшения прѣдъ“, да се прибави „окръжниятъ съдъ, като втора инстанция, и Върховниятъ касационенъ съдъ, като послѣдна инстанция.“ Подиръ думитѣ „по общата процедура“, да се прибави „по реда на частнитѣ граждански дѣла, освободени отъ всѣкакви мита.“

Има направено прѣдложение отъ г. Т. Теодоровъ.

И. Хаджиевъ: Прѣдложението на г. докладчика?

Прѣседателствуващъ Н. Гимиджийски: Моля, тишина, г. Хаджиевъ! Спрете съ своето ходене изъ залата.

Има направено прѣдложение отъ г. Теодорова за редакция на чл. 4, което се състои въ слѣдующето: (Чете) „Най-много до 2 мѣсеца отъ врѣзването прѣписъ отъ протоколитѣ недоволнитѣ отъ разграничението на комисията могатъ, за установяване истинскитѣ граници на своето владѣние, каквито сж били тѣ на 1 януарий 1910 г., да се отнесатъ до надлежния мирови съдия, като първа инстанция, съ владѣлчески искъ. Общината, обаче, си запазва правото да води дѣла на общо основание противъ онѣзи

лица, които сж засвоили частъ отъ мерата до 1 януарий 1910 г.

Тия сж прѣдложенията, г-да.

Г. Копринаровъ: А прѣдложението на г. докладчика?

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Моля, г-да, пазете тишина!

Г. Копринаровъ: Прѣдложението на г. докладчика, което прочете прѣди да се даде думата.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Моля, г. г. народни прѣдставители! Самиятъ докладчикъ ми заяви, да си остане както го е приела комисията.

Г. Копринаровъ: Ние не можемъ да знаемъ какво е приела комисията.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: 1 януарий 1910 г. На това основание азъ прочетохъ редакцията на тоя членъ така.

Г. Гроздановъ: А Вие по-рано казахте, че това е било негово мнѣние.
(Възражения. Голѣма глъчка. Прѣдставителитъ наставатъ на крака)

К. Сидеровъ: Малко отидихъ.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Моля, г-да! Отъ г. докладчика е постѣпило прѣдложение, като народенъ прѣдставителъ, щото въ тая редакция иска 1 януарий 1903 г. (Нѣкои ржкоплѣската) Това прѣдложение г. докладчикътъ го прави като народенъ прѣдставителъ, а не като докладчикъ.

К. Мирски: И азъ имамъ прѣдложение.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Г. г. народни прѣдставители! Прѣди да дамъ на гласуване по редъ всички прѣдложения, чувствувамъ себе си малко уморенъ и затова давамъ 5 минути отидихъ.

(Слѣдъ отидихъ)

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: (Звъни) Засѣданието прѣдължава.

Има думата г. Александровъ.

В. Александровъ: Г. г. народни прѣдставители! Понеже въпросътъ е сложенъ и изобщо по него сме съгласни, а само по една частъ на чл. 4 не сме съгласни, моля, на основание на чл. 52 отъ правилника, който казва: (Чете) „Раздѣлянето на части на сложнитъ въпроси става щомъ то се поиска и Събранието одобри това,“ този въпросъ, именно гласуването на чл. 4, да стане по части. Азъ поддържамъ да бжде въ члена 1903 г. и искамъ да се гласува датата въ члена отдѣлно.

Министъръ А. Ляпчевъ: Тогазъ трѣбва да се обясни, какъ се разбира 1903 г. (Глъчка)

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Моля, г-да, пазете тишина за да можемъ да се разберемъ.

Министъръ А. Ляпчевъ: Вие имате едно добро желание, г. г. народни прѣдставители. Но позволете да ви кажа, че вие не познавате толкозъ въпроса. За ваше освѣтление трѣбва да кажа 2—3 думи. Въ 1903 г., м. априлий 1, е наредено да стане измѣрването на земитъ, освѣнъ на ония, които ви прочетохъ; то, обаче, е започнало отъ нея дата, а е траяло до 1904 г. и въ нея година навлѣзе въ нѣкои мѣста.

Нѣкой отъ прѣдставителитъ: Не е вѣрно.

Министъръ А. Ляпчевъ: Не е вѣрно за Вълчи-Дръмъ, но България е голѣма. — Сега, това, което заставява желающитъ да приематъ 1903 г., е, че прѣзъ него врѣме е ставало измѣрването.

Обажда въ се: Именно.

Министъръ А. Ляпчевъ: Значи, тѣхната цѣль ще трѣбва да бжде тази, какво, ако се приеме датата 1903 г., трѣбва да се разбира, че тамъ, дѣто е измѣршено измѣрването, споредъ границитъ на послѣдното, на частнитъ имоти, което е станало по разпореждане отъ 1903 г.

Обажда въ се: Тѣй, тѣй.

Министъръ А. Ляпчевъ: Тѣй трѣбва да се разбира 1903 г.

М. Златановъ: Приемаме.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Моля, тишина, г-да; защото имаме още и други прѣдложения.

Докладчикъ В. Александровъ: Тогазъ 1 януарий махваме, а остава 1903 г.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Г. Александровъ говори сега не като докладчикъ.

Има постѣпило прѣдложение отъ надлѣжното число народни прѣдставители, които искатъ, щото гласуването на чл. 4 отъ законопроекта да стане поименно. Моля ония г. г. народни прѣдставители, които сж съгласни, щото гласуването на тоя членъ да стане поименно, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Моля г. секретаря Моллова да чете списъка.

А. Краевъ: За начина на гласуването искамъ думата.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Събранието прие, щото поименно да се гласува.

С. Савовъ: Какво ще гласуваме?

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Има думата г. Краевъ.

А. Краевъ: Г. г. народни прѣдставители! Споренъ е въпросътъ за датата — 1903 или 1910 г. При поименното гласуване азъ разбирамъ, като ми кажатъ името, да кажа: азъ гласувамъ за 1903 или 1910 г.

Отъ много мѣста: Да, тѣй го разбираме.

Министъръ А. Ляпчевъ: Г. г. народни прѣдставители! Това, което каза г. Краевъ, искамъ малко да го посвѣтля. Ще се гласува за 1903 г. . . .

А. Башевъ: 1 януарий.

Министъръ А. Ляпчевъ: Не 1 януарий. Ще трѣбва тѣй да стане редакцията на тѣзи, които желаятъ 1903 г.: съгласно измѣрването на земитъ и лозята, прѣдприето прѣзъ 1903 г. . . .

Обажда въ се: Тѣй.

Министъръ А. Ляпчевъ: . . . защото на разни мѣста въ страната различни сж датитъ. А другата редакция ще бжде за 1 януарий 1910 г.

В. Милевъ: Туй не е толкова право.

М. Златановъ: Моля бюрото да ни прочете, какво ще ни сложи на гласуване. Ако то сложи за гласуване 1903 г., въпросът е лесен. Но азъ чуохъ, че и други предложения ще се гласуватъ. Щомъ мине първото предложение, нѣма нужда отъ други гласувания.

А. Краевъ: Моля, г-да, поименното гласуване ще стане само за датата 1903 г., както се обясни отъ г. министра, или 1 януарий 1910 г. Ясно е вече.

С. Савовъ: Това ще гласуваме.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Има думата г. Драгиевъ по гласуването.

Д. Драгиевъ: Отказвамъ се.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Има думата г. Милевъ.

В. Милевъ: Туй тълкуване, което г. министъръ Ляпчевъ даде, е съвършено неправилно, по моето мнѣние, защото, ако приемемъ годината 1903 или 1910 — не е важно коя — ако приемемъ, казвамъ, туй, то би значило да санкционираме онуй измѣрване, че то е законно и че общинитѣ нѣматъ право да искатъ отмѣнението му.

А. Краевъ: (Къмъ г. прѣдседателствующия) Ами втората алинея? Прочетете и нея да се гласува.

Д. Драгиевъ: Въпросътъ е ясенъ — да се гласува. (Глъчка)

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Моля, тишина, г. г. народни прѣдставители!

Относително поименното гласуване азъ разбирамъ, че то се отнася за датата, че не се отнася до редакцията на члена, защото редакцията на члена изобщо е приета отъ Събранието безъ противорѣчие, а относително датата имаше споръ, и заради това сега гласуването ще стане: който е за 1903 г. като дата, която да се впише въ чл. 4, ще бѣде за, който е противъ тая дата, ще заяви, че е противъ, а не противъ чл. 4 — относително неговата цѣла редакция.

Моля г. секретаря да извика поименно г. г. народнитѣ прѣдставители.

Секретаръ В. Молловъ: (Чете) А. Аврамовъ — за; В. Александровъ — за; Д. Алексиевъ — за; А. Алибѣевъ — за; А. Ангеловъ — за; Н. Андрѣевъ — (отсѣтствува); Т. Андрѣевъ — за; Г. Арабаджиевъ — за 1879 г.;

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: За или противъ? Такова предложение нѣма. (Глъчка)

Секретаръ В. Молловъ: (Чете) Д. Атанасовъ — за 1910 г.; М. Ахмедовъ — (отсѣтствува); С. Бабаджановъ — за; Ц. Бакаловъ — за; М. Бакърджиевъ — за; Ц. Барбаловъ — за; К. Батоловъ — за 1910 г.; А. Башевъ — за; В. Бенчевъ — за; П. Беровъ — за; Н. Благоевъ — (отсѣтствува); Я. Божиловъ — (отсѣтствува); Д. Бончевъ — (отсѣтствува); С. Бърневъ — за; А. Бѣлорѣчки — (отсѣтствува); Т. Васильовъ — за; Д. Велевъ — за; К. Велиновъ — за; Н. Вельовъ — (отсѣтствува); П. Войниковъ — за; В. Вѣлевъ — за; П. Гачевъ — (отсѣтствува); В. Георгиевъ — за 1910 г.; (Смѣхъ)

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Моля, г-да, сериозно.

Секретаръ В. Молловъ: (Чете) Недѣлчо Георгиевъ — за; Никола Георгиевъ — (отсѣтствува); С. Георгиевъ — (отсѣтствува); Г. Георговъ — (отсѣтствува); Н. Гешевъ — за; Н. Гимиджийски — за; Д-ръ А. Гиргиновъ — за 1910 г.; А. Горановъ — (отсѣтствува); Г. Господиновъ — (отсѣтствува); Г. Гроздановъ — за; С. Грудовъ — (отсѣтствува); А. Гузалски — (отсѣтствува); Й. Гунчевъ — (отсѣтствува); Г. Данаиловъ — за 1910 г.; Д-ръ С. Даневъ — (отсѣтствува); М. Дановъ — за; Г. Денчевъ — за; А. Димитровъ — (отсѣтствува); П. Димитровъ — (отсѣтствува); В. Димчевъ — (отсѣтствува); Т. Димчевъ — (отсѣтствува); Г. Динковъ — за 1910 г.; К. Добревъ — за; Х. Дограмаджиевъ — (отсѣтствува); Д. Драгиевъ — за; В. Друмевъ — (отсѣтствува); Д-ръ И. Дрѣнковъ — (отсѣтствува); В. Душковъ — (отсѣтствува); Н. Дѣйковъ — (отсѣтствува); Д-ръ Л. Дѣяновъ — (отсѣтствува); В. Дяковичъ — за; Н. Дяковичъ — за; В. Здравевъ — за; Н. Здравковъ — за; М. Златановъ — за; Л. Ивановъ — (отсѣтствува); П. Ивановъ — (отсѣтствува); Ю. Ивановъ — за; М. Икономовъ — за 1910 г.; Т. Икономовъ — за 1910 г.; Д. Илиевъ — за; И. Инджовъ — (отсѣтствува); Т. Искровъ — за; М. Исмаиловъ — (отсѣтствува); Д-ръ Г. Калинковъ — за 1910 г.; А. Каназирски — (отсѣтствува); Д. Каранешевъ — за; С. Капаровъ — (отсѣтствува); Г. Кермедчиевъ — за 1910 г.; Н. Козаревъ — (отсѣтствува); Н. Коларовъ — (отсѣтствува); И. Колевъ — за; Х. Конкилевъ — за; Д. Константиновъ — за; Т. Константиновъ — (отсѣтствува); Г. Копринаровъ — за; Н. Коцевъ — (отсѣтствува); А. Краевъ — за; Я. Куцаровъ — за; М. Кърпаровъ — (отсѣтствува); И. Кюсеивановъ — (отсѣтствува); Н. Кѣневъ — (отсѣтствува); Р. Маджаровъ — (отсѣтствува); Д. Манойловъ — (отсѣтствува); В. Мантовъ — (отсѣтствува); К. Маричковъ — (отсѣтствува); И. Марковски — (отсѣтствува); Г. Марковъ — (отсѣтствува); О. Мачинлъ — за; Т. Мехмедовъ — за; В. Милевъ — за; А. Милчевъ — за; К. Мирски — за; Ц. Мисловъ — за; Д. Митевъ — за; Н. Митевъ — за; М. Михайловъ — за; Т. Михайловъ — за; Д. Мишевъ — за; В. Молловъ — за; Д-ръ Н. Наковъ — за 1910 г.; Е. Начевъ — (отсѣтствува); Н. Начевъ — за; И. Неврокопски — (отсѣтствува); К. Нетковъ — (отсѣтствува); М. Ничовъ — за 1910 г.; К. Новаковъ — за; Т. Ноевъ — за; Д-ръ П. Ораховацъ — (отсѣтствува); х. С. Палавѣевъ — за; Г. Палашевъ — за; И. Паликрушевъ — (отсѣтствува);

Д-ръ Н. Наковъ: Конто сж за 1903 г. бихъ желалъ да се явятъ въ село — това само да се отбѣлѣжи въ протокола — защото ще имъ счупятъ главитѣ.

Секретаръ В. Молловъ: Тогава, г-да, азъ ще спра. (Чете) Т. Панчевъ — за 1910 г.; Д. Папазовъ — (отсѣтствува); П. Паскалевъ — за; Р. Пашовъ — (отсѣтствува); Н. Пеневъ — (отсѣтствува); Д. Пенковъ — за 1910 г.; П. Петровъ — (отсѣтствува); С. Пешевъ — (отсѣтствува); А. Поповъ — за; Д-ръ С. Поповъ — (отсѣтствува); Д. Поповъ — за; Н. Поповъ — за; С. Поповъ — за; Я. Поповъ — (отсѣтствува); С. Пранджовъ — (отсѣтствува); П. Пѣйчевъ — (отсѣтствува); Г. Радойковъ — (отсѣтствува); Д-ръ Е. Разполовъ — за; Д. Рашевъ — за; И. Реджебовъ — (отсѣтствува); С. Родевъ — (отсѣтствува); С. Рожевъ — (отсѣтствува); А. Русевъ — (отсѣтствува); И. Русчуку — за; П. Рѣковъ — за; С. Савовъ — за 1910 г.; И. Самарджиевъ — (отсѣтствува);

К. Сидеровъ: Отначало, когато говорихъ, казахъ, че приемамъ редакцията. Сега ще кажа...

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Моля, г. Сидеровъ, само гласувайте.

К. Сидеровъ: Азъ ще кажа, че съмъ за 1903 г. Азъ прѣвъ пжтъ се изказахъ, че съмъ за редакцията...

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Нѣмате думата. Трѣба да кажете за или противъ.

Секретаръ В. Молловъ: (Чете) Я. Симеоновъ — (отсѣжествува); Х. Славейковъ — за;

А. Стамболийски: Или за референдумъ, или за 1903 г.;

Отъ мнозинството: А-а-а!

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Моля, г. Стамболийски; значи, мнѣние нѣмате.

Секретаръ В. Молловъ: Значи, въздържа се.

А. Стамболийски: Понеже нѣма референдумъ — за 1903 г.

Секретаръ В. Молловъ: (Чете) П. Стаменовъ — (отсѣжествува); В. Станчевъ — за; Н. Станчевъ — за; Г. Статковъ — за; Д. Стефановъ — за 1910 г.; С. Стефановъ — (отсѣжествува); И. Стоилковъ — за; Г. Сукуровъ — за; А. Сюлеймановъ — за; Г. Танковъ — за; А. Тараторовъ — за; Т. Тахировъ — за 1910 г.; С. Тенчовъ — за; Т. Теодоровъ — (отсѣжествува); И. Терзиевъ — (отсѣжествува); Г. Тишевъ — за 1910 г.; П. Тодоровъ I — (отсѣжествува); П. Тодоровъ II — за; В. Токовъ — за; Х. Тоневъ — за; Н. Топаловъ — (отсѣжествува); Х. Тричковъ — (отсѣжествува); Д-ръ И. Трунчевъ — за;

А. Филиповъ: — за по сжщата причина, по която и г. Сидеровъ.

Секретаръ В. Молловъ: (Чете) И. Хаджиевъ — за; Н. Холевичъ — (отсѣжествува); А. Христовъ — (отсѣжествува); Д. Христовъ — (отсѣжествува); Е. Христовъ — (отсѣжествува); И. Циковъ — за; Д. Чакъровъ — (отсѣжествува); Г. Черневъ — за; Н. Чолаковъ — за;

Г. Шиваровъ: Азъ направихъ прѣдложение за референдумъ, но понеже такъвъ нѣма, азъ ще прѣдпочета прѣдъ двѣ злини по-малката — 1903 г.

Секретаръ В. Молловъ: (Чете) А. Екимовъ — за;

Р. Яневъ: Не разбирамъ . . .

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Моля, нѣмате думата. Или сте за или сте противъ. Какво е туй?

Р. Яневъ: — за.

Гласували сж 111 души: 93 — за, а останалитѣ противъ. (Мнозинството и нѣкои отъ земледѣлската група рѣкопѣскатъ)

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Отъ гласувалитѣ 111 души, 93-ма сж за датата 1903 г., а 18 души сж се въздържали или сж противъ. И така, Събранието приема годината 1903 за дата.

А. Краевъ: Четете сега редакцията на члена.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Въ такъвъ случай редакцията на чл. 4 става слѣдующата: (Чете) „Най-късно до 2 мѣсеца отъ врѣзване рѣшишъ отъ протоколитѣ, недоволнитѣ отъ разграничението на комисията могатъ, за установяване границата на мерата прѣзъ 1903 г., да се отнесатъ до мировия сждия като първа инстанция.“

„Общината, обаче, си запазва правото да води дѣла на общо основание противъ всѣкого, който е засвоилъ части отъ мерата и до тази дата.“

Д. Драгиевъ: Вложете фразата „споредъ измѣрването.“

Министъръ А. Ляпчевъ: Нѣма нужда.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Каква фраза? То се обясни.

Моля ония г. г. народни прѣдставители, които приематъ тѣй чл. 4, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Има прѣдложение отъ г. Шиварова, което само по себе си пада, щомъ се прие тази редакция.

Има прѣдложение отъ г. Г. Георгиевъ за нѣкакъвъ си окръженъ сждъ и пр. И то пада, щомъ се прие тази редакция.

Има прѣдложение отъ г. Т. Теодоровъ съ редакция на този членъ, но понеже се прие редакцията на члена на комисията, то и това прѣдложение нѣма да бѣде гласувано.

Има прѣдложение отъ г. Мирски, който иска къмъ чл. 4 да се добави слѣдующата алинея: (Чете) „По заведенитѣ у мировий сждия дѣла сждебно мито не се внася прѣдварително. Ако искътъ се отхвърли, сждътъ опрѣдѣля съ рѣшение каква сума да заплати ищецътъ за сждебно мито.“

Министъръ А. Ляпчевъ: Г. г. народни прѣдставители! Казахме, че нѣма да товаримъ този законъ съ много процесуални въпроси, затова и туй ще го изоставимъ.

К. Мирски: Ако ми позволите да кажа 2 думи само. (Глъчка)

Д-ръ Н. Наковъ: Има право.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Откаждѣ има право?

Д-ръ Н. Наковъ: То е ново прѣдложение, нова алинея. Туй, което е гласувано, нѣма нищо общо съ това, което прѣдлага г. Мирски.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Моля, нѣмате думата, г. Наковъ.

Д-ръ Н. Наковъ: Ако се водите по правилника, трѣба да му дадете думата; той има право да се изкаже.

К. Мирски: Моля една дума за обяснение.

Г. г. народни прѣдставители! Съ приемането датата 1903 г. ние, ще има да пратимъ доста хора въ сждилището. Тѣй като отнапрѣдъ не се знае кои сж прави, основателно би било сждебнитѣ разпоски да не се плащатъ.

М. Златановъ: То не е за тоя законъ, а е за гражданската процедура. (Глъчка)

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Понеже г. Мирски иска наново думата, моля Народното събрание да рѣши, сега ли да разискваме по тоя въпросъ или другъ день?

Много отъ прѣдставителитѣ: Да се гласува.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Моля ония г. г. народни прѣдставители, които приематъ направеното прѣдложение отъ г. Мирски за добавяне

на тая нова алинея да си вдигнатъ ржката. (Малцинство) Събранието не приема.

Има думата г. министърътъ на търговията и земледѣлието.

Министъръ А. Ляпчевъ: Г. г. народни прѣдставители! Засѣданието ще бѣде въ понедѣлникъ въ опредѣленото врѣме и при сѣщия дневенъ редъ.

Прѣдседателъ: **Х. Славейковъ.**

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Моля ония г. г. народни прѣдставители, които приематъ направеното прѣдложение отъ г. министра на търговията и земледѣлието, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Вдигамъ засѣданието.

(Вдигнато въ 7 ч. 45 м. вечерята)

Подпрѣдседателъ: **Н. Гимиджийски.**

Секретаръ: **В. Молловъ.**

Началникъ на Стенографското бюро: **Т. Гълъбовъ.**